

Tisdagen den 24 november
Kl. 15.00

Meddelande om interpellationssvar

Om den politiska situationen i Chile

1 § Justerades protokollet för den 16 innevarande månad.

2 § Meddelande om svar på interpellation 1987/88:78

Anf. 1 Statsrådet ULF LÖNNQVIST:

Herr talman! På grund av att interpellanten Jan Hyttring är förhindrad att ta emot svaret i dag, och därmed inom den föreskrivna tiden, kommer svaret att avges tisdagen den 1 december.

3 § Svar på interpellation 1987/88:32 om den politiska situationen i Chile

Anf. 2 Utrikesminister STEN ANDERSSON:

Herr talman! Hans Göran Franek har frågat mig om dels vilka åtgärder regeringen är beredd att vidta för att öka stödet till de förföljda och till oppositionen mot militärjuntan i Chile, dels på vilket sätt den svenska regeringen kan medverka för egen del och tillsammans med andra länder för att öka trycket mot militärregimen i Chile samt för att åstadkomma mer verk samma isoleringsåtgärder mot densamma.

Den brutala militärkuppen i Chile i september 1973, då landets demokratiskt valda president och regering störtades och tiotusentals människor mördades, fyllde hela den demokratiska världen med stark avsky.

Den svenska solidariteten med det chilenska folket och stödet till de demokratiska krafterna i Chile har under de gångna åren varit konsekvent och omfattande. Upprepade gånger har vi i internationella sammanhang tagit upp situationen i Chile. Vi har också genom uttalanden och på andra sätt, bl. a. direkt till företrädare för militärregimen, klart markerat den svenska uppfattningen.

Under de drygt 14 år som förflutit sedan militären tog makten i Chile har Sverige tagit emot ett stort antal flyktingar därifrån. Många chilensare, vilkas liv varit i fara eller som utsatts för olika former av repression, har beretts en fristad i vårt land. Deras erfarenheter har också bidragit till att vidga våra kunskaper och vårt medvetande om Latinamerika och förhållandena i Chile. Detta har gett vårt engagemang för det chilenska folket en särskild dimension. Ett antal chilensare har, efter en längre eller kortare tids vistelse i vårt land, återvänt till Chile. I många fall har de under svåra omständigheter

Prot. 1987/88:30
24 november 1987

Om den politiska situationen i Chile

sökt aktivt bidra till de demokratiska krafternas strävanden att återföra landet till en demokrati, där brott mot de mänskliga rättigheterna inte längre förekommer.

I dag, liksom tidigare, bidrar Sverige – inom ramen för det humanitära biståndet – till att värna de mänskliga fri- och rättigheterna i Chile, liksom vi stöder dem som drabbas av det fortsatta förtrycket. Så länge förtrycket består kommer vi att fortsätta vårt humanitära stöd till Chiles demokratiska krafter och till dem som alltjämt blir offer för militärdiktaturens övergrepp. Vi kommer inte heller i fortsättningen att förtrötta i våra ansträngningar att internationellt påtala militärregimens brutala politik. Chile är ett beklämmande undantag från den allmänna process i demokratisk riktning som pågår i många sydamerikanska stater.

I ljuset av detta förtjänar oppositionen ett brett stöd i sina ansträngningar att ena sig och med fredliga medel söka återupprätta demokratin. Förändringen mot demokrati i Chile måste ske som ett resultat av chilenska krafter gemensamma och fortsatt ihärdiga politiska arbete och kamp. Regeringen kommer, liksom tidigare, att på olika sätt stödja de demokratiska ansträngningarna, liksom offren för militärregimens övergreppspolitik.

Anf. 3 HANS GÖRAN FRANCK (s):

Herr talman! Jag tackar utrikesministern för svaret.

Den chilenska oppositionen befinner sig nu i en aktiv kampsituation. Den chilenska fackföreningsrörelsen har beslutat utlysa den 3 december som en internationell solidaritetsdag för den chilenska fackföreningsrörelsen. Ett antal representanter för den internationella fackföreningsrörelsen kommer då att befinna sig i Santiago.

Den 19 november i år anordnade den samlade oppositionen en stor manifestation i Santiago, som bl. a. tjänade som en ytterligare drivkraft för ansträngningarna att få så många som möjligt att skriva in sig i valregistren och därmed minska risken för valfusk.

Kampanjen för väljarregistrering inför kommande referendum siktar till att ca 6 miljoner väljarregistreringar skall göras. Då har oppositionen en möjlighet att uppnå en majoritet för ett nej till juntakandidaten, som av allt att döma blir general Augusto Pinochet. Det är av stort värde att svenska regeringen i dag förklarar att oppositionen förtjänar ett brett stöd i sina ansträngningar att återupprätta demokratin i landet. Det fordras i dag ett politiskt, moraliskt och materiellt stöd till de oppositionella krafterna i Chile. Utrikesministern säger att regeringen på olika sätt skall stödja de demokratiska ansträngningarna, liksom offren för militärregimens övergreppspolitik. Det skulle vara av betydelse om utrikesministern i dag ville uttala sin uppfattning om de konkreta frågor som jag berört i min interpellation.

Förre utrikesministern Clodomiro Almeyda, som jag samtalade med under mitt besök i Chile i september i år, sitter häktad i Santiago anklagad för politiska åsikter och sitt agerande, som ingen rättsstat bedömer som brottsligt. Han hotas bl. a. av en straffpåföljd, som skulle innebära att han berövas sina medborgerliga rättigheter under 15 års tid. Den chilenska juntan har ingen rätt att förvägra Almeyda rätten att fritt vistas och verka i

sitt land. Almeyda är ordförande i den nybildade vänsterfronten Izquierda Unida.

Regeringen bör kräva att Almeyda omedelbart och villkorslöst friges.

Fyra dödsdomar har för någon tid sedan avkunnats i Chile. Den 13 november meddelade en appellationsdomstol i Santiago ett utslag avseende den dödsdömde Carlos García Herrera. Domen mot honom ändrades till livstids fängelse efter det att domstolens fem ledamöter inte nått enighet. Det är i sammanhanget av intresse att högsta domstolen vid ett eventuellt överklagande från åklagarsidan inte enligt chilensk lag kan höja straffsatsen, dvs. i detta fall till dödsstraff. Det anses att detta utslag kan få prejudicerande verkan på de resterande processerna mot de dödsstraffshotade.

Detta är en framgång för den internationella kampanjen till förmån för de dödsstraffshotade. Faran är emellertid inte över. Den svenska regeringen bör erbjuda dem asyl i Sverige, i likhet med vad en rad regeringar gjort i Västeuropa. Detta skulle förstärka deras ställning.

Rolando Cartagena Cordoba har varit fängslad i sex års tid utan att någon dom avkunnats mot honom. Jag besökte honom i Santiagofängelset Carcel Publica, där han sitter fängslad under strängaste bevakning. Han bör få möjlighet att förena sig med sin familj som vistas i Upplands Väsby i Sverige. Den chilenska regeringen kan utvisa s. k. icke önskvärda chilensare ur landet.

Är utrikesministern beredd att ta ställning i denna fråga här i dag?

Efter militärkuppen den 11 september 1973 har Sverige avbrutit det svenska biståndet till Chile. Ambassadören har återkallats, vapenexporten har stoppats, inget regeringsutbyte har förekommit. Detta är viktiga isoleringsåtgärder, som fler regeringar borde ha följt.

Senator Edward Kennedy gjorde den 11 september i år i USA:s kongress ett uttalande som väckte stor uppmärksamhet och föranledde mycket negativa reaktioner från juntans sida i Chile. Senator Kennedy förklarade att den chilenska oppositionen måste få ett ökat politiskt, moraliskt och materiellt stöd. Han uttalade sig också för en isolering av den chilenska militärjuntan. Enligt Kennedy måste denna isolering även komma till uttryck i de ekonomiska förbindelserna med Chile.

Enligt min mening är inget politiskt samarbete eller stöd till militärjuntan acceptabelt. Sverige bör på det internationella planet verka för ett genomförande av isoleringsåtgärder. Om den amerikanska kongressen följer Kennedys linje kan isoleringspolitiken bli mer effektiv än hitintills.

I sitt interpellationssvar har utrikesministern inte besvarat min fråga om på vilket sätt den svenska regeringen kan medverka för egen del och tillsammans med andra länder för att åstadkomma mer verksamma isoleringsåtgärder mot militärregimen.

De humanitära organisationerna i Chile måste få ett ökat internationellt stöd. Vår flyktingpolitik har under senare tid i en del fall varit alltför restriktiv, och man har inte i tillräcklig grad beaktat det skärpta förtryck och den förföljelse som förekommer i Chile. Det är angeläget att vi slår vakt om en generös och human flyktingpolitik.

Det chilenska folket har alltför länge fått leva under juntans förtryck och terror. Den chilenska oppositionen behöver all stimulans och allt stöd den kan få. En demokratisk förändring är möjlig även inom ganska kort tid. Det

är angeläget att Sverige har en uttalad och konkret plan och beredskap för bistånd till Chile så snart landet får ett demokratiskt styre.

Anf. 4 INGBRITT IRHAMMAR (c):

Herr talman! Ett systematiskt förtryck har utvecklats under de 14 år som president Pinochet har suttit vid makten och styrt under hård militärdiktatur. Grupper knutna till säkerhetspolisen trakasserar människor, och dessa trakasserier har ökat på senare tid.

Mordförsöket mot Pinochet hösten 1986 har säkerligen bidragit till en hårdare attityd från juntans sida. Bl. a. har undantagstillstånd införts. Med hjälp av detta undantagstillstånd har myndigheterna befogenhet att ge order om fängslande på obestämd tid utan rannsakan och dom och utan möjligheter till prövning. Det sker massarresteringar, husundersökningar, mordhot, ja, även mord, samt tortyr i fångelserna. Det kan vidare konstateras att brotten mot mänskliga rättigheter har ökat. Någon rättslig trygghet för politiska fångar finns inte. Dessutom ökar antalet politiska fångar.

Hans Göran Franck har i sin interpellation namngivit några av de politiska fångarna, bl. a. Cartagena och Almeyda. De och andra fångar har blivit utsatta för tortyr. Det är närmast legio att politiska fångar utsätts för tortyr och hot.

Vad gäller de namngivna oppositionspolitikerna anser jag, i likhet med Hans Göran Franck, att vi borde arbeta internationellt med påtryckningar för att få dem frigivna.

Min fråga är om Sten Andersson är beredd att kräva frigivning av dessa fångar och övriga fångar som riskerar dödsdomar i Chile i dag. Är regeringen beredd att ge dessa dödsdömda fångar asyl i Sverige? Det är samma fråga som Hans Göran Franck hade.

Förutsättningarna för att arbeta med politisk opinion i Chile är mycket svåra. Man kan säga att de politiska partierna saknar en laglig ram att arbeta inom. Det är naturligtvis att beklaga att oppositionspartierna i Chile inte kan enas helt i dag och därigenom gemensamt kämpa mot diktaturen, för att försöka återinföra demokrati i landet. Det hade behövts en enighet extra väl nu, när landet står inför ett kommande presidentval.

Opinionens enda möjligheter i valet är, precis som Hans Göran Franck sade, att rösta nej. Enbart juntans kandidater får ju ställa upp i valet, så något demokratiskt val är det alls inte. Trots detta försöker oppositionen att hjälpa röstberättigade att registrera sig. Juntan gör det svårt, så att folk skall hindras att registrera sig.

Oppositionen kräver att mellan fem och sex miljoner skall registrera sig. I dag har man nått enbart ungefär två miljoner. Det är alltså viktigt att Sveriges regering och svenskarna reagerar *nu*. Fram till presidentvalet är Chiles regering öppen för påtryckningar. Sedan är det för sent.

Det är därför viktigt att frågan om oppositionens besvärliga situation i Chile hålls vid liv. Risken är annars att intresset för problem som råkar dra ut på tiden – som i det här fallet en militärjunta i Chile sedan 1973, alltså i 14 år – lätt svalnar, åtminstone bland allmänheten. Kampen blir lätt bortglömd, när massmedia inte har dagsaktuella nyheter att visa kontinuerligt. Man kan göra liknelser med det afghanska folkets kamp för demokrati och frihet. Också

denna kamp har under många år varit ett bortglömt krig. Vi får därför inte underlåta att, här i Sverige och internationellt, ständigt föra det förtryckta folkets kamp och påminna om de svårigheter man har med förtryck, hot och tortyr. Detta har Sverige gjort vid ett flertal tillfällen, också när det gäller Chile.

Men det är alltså extra viktigt att situationen i Chile nu uppmärksammas mot bakgrund av dels det kommande presidentvalet, dels det ökande antalet politiska fångar, dels det ökande antalet asylsökande chilensare, dels de dödsdomar som nyligen har avkunnats och dels det ökande antalet brott mot de mänskliga rättigheterna.

Jag vill slutligen upprepa mina frågor: Är regeringen beredd att kräva frigivning av de nämnda fångarna? Hur ser utrikesministern på möjligheterna att ge dessa dödsdömda fångar asyl i vårt land?

Anf. 5 OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Det finns många vackra ord och uttalanden i detta interpellationssvar. Så långt är allt gott och väl, och det är ju positivt. Det är ungefär samma skrivning som den vi har lyckats få i utrikesutskottet, där vi nyligen har behandlat vpk:s motion om Chile. Detta betänkande kommer upp till behandling i kammaren i morgon.

Men när man kommer till de litet mera praktiska frågorna, om vad Sverige kan göra annat än att i största allmänhet fördöma och ta avstånd, etc. – som i och för sig är ett handlande som jag tycker är bra, det vill jag upprepa – så finns det ju förhållanden i Sveriges kontakter med Chile som vi måste uppmärksamma. Det är framför allt fråga om den alltmer ökande handeln, som är en praktisk, politisk och ekonomisk fråga där Sverige har sitt särskilda ansvar vid sidan om alla vackra uttalanden.

Vi har ju diskuterat Sydafrika i många år. Vi fick till en skärpning av Sydafrikalagen, som vidgades till förbud mot import av jordbruksprodukter från Sydafrika. Detta drabbade mycket rättvist och på ett bra sätt den import av sydfrukt från Sydafrika som har pågått under många år. Nu tas denna frukt i stället från Chile. Importen av frukt från Chile har fördubblats under det senaste året. Importörerna – jag vet inte exakt vilka det är, tyvärr är det väl ett vitt spritt fält av svenska importörer – tar i dag alltså från Chile den frukt som de genom lagens inverkan inte längre kan importera från Sydafrika.

Kan eller vill regeringen och utrikesministern göra någonting åt detta förhållande?

År 1985 importerade Sverige ingenting alls av skogsråvaror från Chile. Men i fjol, 1986, tog vi helt plötsligt in stora laster av flis – skogsråvara – till den svenska massaindustrin. Och denna ökning fortsätter. I detta sammanhang kan vi observera Christer Ericsson – Consafe-chefen – och hans företag Consafe Invest, som har satsat stort i Chile. Det företaget äger redan 25 000 hektar skogsmark och planerar att köpa ytterligare 75 000 hektar för att möjliggöra import till Norden. Flisimporten från Chile till den svenska massaindustrin är större än flisimporten från både Sovjet och Finland, våra vanligaste importländer i detta sammanhang.

Vad vill utrikesministern och regeringen göra åt dessa praktiska förhållan-

den? Det har i allra högsta grad att göra med vår internationella solidaritet, som det talas så mycket om i interpellationssvaret.

Jag tror att den tystnad om Chile som nu har varit rådande under några år måste brytas och att alla i Sverige som är intresserade av dessa internationella frågor på nytt måste börja rikta uppmärksamheten mot vad som händer i Chile. Övriga deltagare i den här debatten har redan talat om vad som händer i Chile – jag skall inte upprepa det. De riksdagsmän och riksdagskvinnor i Sverige som ville träffa representanter för dem som drabbats av förtrycket i Chile hade chansen att göra det för någon vecka sedan, då den flicka som för något år sedan blev bränd av maskerade militärförband i Chile var här och berättade om sina erfarenheter. Hennes kamrat dog, som vi vet, av brännskadorna. Det kommer ständigt nya rapporter. Det finns gott om kontakter, vilket ju också påpekas i utrikesministerns interpellationssvar här i dag. Vi vet vad som händer i Chile. Vi kan alltså inte ursäkta oss och bara tala vackert om att vi skall göra det och det.

Vi bedriver affärer med Chile, där svenska företag kraftigt ökar sitt engagemang. Det är en angelägenhet som den svenska regeringen kan ta itu med vid sidan om de andra internationella påtryckningarna, fördömandena m. m.

Anf. 6 Utrikesminister STEN ANDERSSON:

Herr talman! Hans Göran Francks, Ingbritt Irhammars och Oswald Söderqvists beskrivning av vad som sker i Chile är på intet sätt överdriven. Det är en brutal och skoningslös militärdiktatur som dess värre sitter allt säkrare i sadeln, som det nu förefaller, och som begår en rad brott mot de mänskliga rättigheterna. Hans Göran Franck vet, och jag tror att också Oswald Söderqvist vet, att jag sedan många år har varit engagerad för Chiles sak både före och efter militärkuppen. Jag var då partisekreterare, och utan att gå in på allt vi gjorde för att förvandla de vackra orden i handling förs jag påstå att vi gjort väldigt mycket för att stödja dem som slåss för friheten i Chile. Både Oswald Söderqvist och Hans Göran Franck vet att det finns givna begränsningar för den information jag kan lämna här, om vi skall kunna fortsätta med delar av det stödet. Jag vill emellertid försäkra er att bakom de, som Oswald Söderqvist sade, vackra orden finns inte bara en bestämd vilja att göra en insats utan också en rad insatser som redan görs.

Jag skall gå in på de konkreta frågorna. Vi har många gånger från regeringens och från partiernas sida protesterat mot det övervåld som förekommer i Chile. Vi har krävt att dödsdomar skall hävas av det skälet att vi är emot dödsstraff, men i fallet Chile vet vi också att man har åsidosatt rimliga krav på möjligheterna att få sin sak prövad. De nu straffade har begärt asyl i flera länder. Flera länder har beviljat det. Jag har sagt att det alltså inte är för asylens skull man vänder sig till de olika länderna. Det är en fråga om att få politiskt stöd.

Jag har för min personliga del – det är inte jag som prövar det i första hand – sagt att det kan vara viktigt med detta politiska stöd.

Med den anknytning Cordoba har till Sverige är det, som jag betraktar det, alldeles självklart att han skall beviljas asyl. Men det är fortfarande inte jag eller regeringen som fattar det beslutet.

Det vore givetvis bra om vi kunde åstadkomma en internationell isolering av Chile. Alla som arbetar med detta i dag vet emellertid att det är tämligen omöjligt. USA har nämnts. Kommuniskina, som investerar mer än någonsin i Chile, skulle kunna nämnas. Den svenska handeln har ökat. Det är också ett riktigt påpekande.

I dag är säkerhetsrådets möjligheter att fatta ett beslut om sanktioner eller att komma med en rekommendation om sanktioner i det närmaste obefintliga. Sverige fullföljer här en linje som är mycket viktig. Vi vidtar inga ensidiga bojkottaktioner, utan det krävs ett beslut eller en rekommendation från säkerhetsrådets sida.

Vi är ändå beredda att på olika vägar verka för en hårdare hållning mot Chile. Jag kan försäkra er om att vi i de samtal vi för med företrädare för olika nationer försöker på allt sätt få dessa nationer att hårdna i sin attityd.

Stödet har ökat. Det är självklart att vi skall fortsätta att ta emot de flyktingar som för sitt livs skull måste fly undan militärdiktaturen i Chile. Jag vill med detta bara försäkra er om att vi är beredda att göra allt vad som står i vår makt för att öka stödet för Chile – det ekonomiska, det moraliska och det politiska stödet. Vi skall också verka internationellt för att det internationella stödet för Chiles folk skall växa.

Anf. 7 HANS GÖRAN FRANCK (s):

Herr talman! Jag uppskattar mycket vad Sten Andersson sade om att Cartagena Cordoba bör beviljas asyl. Det var värdefullt att han gjorde det uttalandet här i dag.

Jag skulle dessutom önska att Sten Andersson kommenterade sin kollegas, Clodomiro Almeydas, situation. Han befinner sig nu i en mycket besvärlig situation. Hans fall har en utomordentligt stor betydelse för hela den chilenska oppositionen. Almeyda är i dag den obestridda ledaren för vänsterfronten. Han är vald som ordförande för vänsterfronten. Han sitter i fängelse, och han försöker agera därifrån.

Jag vill gärna instämma i vad Sten Andersson sade om att Sverige har gjort väldigt mycket för Chile. Det är inte bara min uppfattning, utan det är framför allt den uppfattningen som finns i Chile. Man uppskattar de stora och långvariga insatser som vi har gjort ifrån svensk sida. Detta hindrar inte att vi måste hålla hela den här debatten levande. Vi måste göra ytterligare ansträngningar, och inte bara vila på gamla lagrar.

Jag vill faktiskt motsäga Sten Andersson något på en punkt. Det gäller när han säger att juntan sitter allt säkrare i sadeln. Var inte så säker på det. Militärjuntan kan falla fortare än vi tror, och vi vet inte tidpunkten. Jag vill spekulera varken över ett snabbt fall eller över att den sitter säkert i sadeln. Efter mitt besök i Chile vet jag bara att den chilenska oppositionen nu är betydligt mera slagkraftig än den har varit under ett flertal år.

Beträffande isoleringspolitiken vill jag framhålla att jag, i likhet med företrädare för den internationella solidaritetsrörelsen, *inte* hävdar att vi skall söka agera för en politik motsvarande den som gäller Sydafrika. Det är inte möjligt att genomföra någonting sådant. Däremot är det möjligt att genomföra vissa begränsade isoleringsåtgärder. Jag hänvisar till vad Edward Kennedy här sagt. Det var mycket uppmuntrande för den internationella

solidaritetsrörelsen att han för sin del – och han har ju en ganska stark förankring i det demokratiska partiet – vill verka för vissa bestämda isoleringsåtgärder, exempelvis när det gäller långivning och stöd till militärjuntan, något som han anser att man skall avhålla sig från.

Anf. 8 INGBRITT IRHAMMAR (c):

Herr talman! Till Sten Andersson vill jag säga att jag faktiskt är övertygad om att regeringen har gjort väldigt mycket för att utöva påtryckningar på den chilenska militärjuntan. Jag är också övertygad om att man fortsätter detta arbete. Jag ville vara med i den här debatten för att tala om att det finns ett brett stöd i detta sammanhang även inom centern och för att framhålla att man så att säga inte på något sätt får ligga stilla nu. Man måste ta varje tillfälle i akt, för jag är säker på att man därmed stöder oppositionen.

När det gäller det politiska stödet till oppositionen, som ju är mycket viktigt, vill jag framhålla att jag tolkar svaret så, att man kan ställa upp på asyl – så uppfattar jag alltså Sten Anderssons uttalande här – för de dödsdömda fångarna. Därmed visade man att man gav ett politiskt stöd. Det tolkar jag på det sättet att man också från svensk sida är beredd att ge fångarna ett stöd. Det gäller då inte bara Rolando Cartagena Cordoba.

Vad som nu är svårt för oppositionen är just att Pinochet bedriver en popularitetskampanj. Han har TV till sitt förfogande, vilket oppositionen inte har utan den är hänvisad till att gå runt och knacka dörr på – skulle jag vilja säga – stenåldersvis.

Jag är dock alldeles säker på att Pinochet just nu är extra känslig för internationella påtryckningar. Det är därför som vi nu måste återupprepa kraven på frigivning av de dödsdömda fångarna och på asyl. När det gäller flyktingarna – och här vill jag tillägga att vi naturligtvis måste behandla de asylsökande från Chile på ett generöst sätt – vet vi att dessa har ökat i antal. Men det är också bekant att vi har avvisat ett ganska stort antal flyktingar från Chile. Därför vill jag ställa en följdfråga: Under vilka förutsättningar anser utrikesministeren att det kan vara lämpligt eller att det kan finnas skäl att tillbakavisa asylsökande från Chile?

Anf. 9 OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Alla är vi väl medvetna om att frågor om ekonomi, handel och svenska företags investeringar och verksamhet i områden där vi tycker att de inte skall vara är känsliga frågor. Kanske är det också så, att en socialdemokratisk partisekreterare har större rörelsefrihet och större möjligheter att agera än vad en svensk utrikesminister har. Jag har inte ifrågasatt utrikesministerns personliga engagemang. Men jag tycker att det måste ske någonting mera bestämt i Chilefrågan. Det har nämligen varit tyst i det avseendet under några år.

Genom denna debatt och genom andra fakta som vi har vet vi att förtrycket ökar. Men trots det tilltar oppositionen, som behöver stöd. Därför är det viktigt att Sverige så att säga står på egna ben när det gäller att agera och att vi på något sätt verkligen tar itu med frågan om vad svenska företag håller på med.

Kapitalets makt är stor. Men vi kan ändå inte bara tala om och fördöma

exempelvis Sydafrika. Vi ser – i fallet Sydafrika gäller det alltså fruktimporten, som jag tycker är ett väldigt avgörande exempel – hur man i stället väljer att importera från en annan stat, där apartheid etc. i och för sig inte står på programmet men där förtrycket är lika stort.

Jag tycker att det är dags för oss att på något sätt agera. Denna debatt och dessa frågor måste fortsätta att drivas. Jag tror inte att vare sig regeringen eller någon annan opinion i Sverige, som tar dessa frågor på allvar, kan bortse från att personer som Christer Ericsson och hans företag Consafe Invest öppet satsar och går in i Chile, börjar med stor handel där och går ut i den svenska pressen och talar vitt och brett om att förhållandena i Chile är mycket bättre och att det inte finns något som hindrar att man driver affärsverksamhet där, osv. Då är det dags för alla att gå till motangrepp, att skapa opinion mot sådana företeelser och uttalanden. Där har inte minst regeringen – med det inflytande och den kraft som ni ändå har – ett mycket stort ansvar att ta.

Jag hoppas att vi, efter det som har sagts i denna debatt och som jag i det stora hela tycker är positivt, kan få en fortsatt uppmärksamhet och uppföljning av kampen mot förtrycket i Chile.

Överläggningen var härmed avslutad.

4 § Svar på interpellationerna 1987/88:54 och 57 om försvarspolitiken

Anf. 10 Försvarsminister ROINE CARLSSON:

Herr talman! Carl Bildt har i en interpellation ställt följande frågor till mig:

1. Är regeringen beredd att tillskjuta de medel som krävs för att repetitionsutbildning skall kunna genomföras fullt ut i enlighet med vad 1984 års försvarskommitté var enig om?
2. Är regeringen beredd att tillskjuta de medel som krävs för att planeringen för utbyggnaden av ubåtsskyddet skall återföras till lägst den nivå den hade i underlaget för försvarsbeslutet?
3. Vilka åtgärder avser regeringen att vidta för att säkra framtiden för Karlskronavarvet?
4. Är regeringen beredd att vidta de förändringar av tillämpningen av restriktionerna för export av försvarsmateriel som föreslogs av försvarskommittén?
5. Är regeringen beredd att medge, att arbetet inför 1989 års nödförsvarsbeslut också inriktas mot ekonomiska alternativ som innebär att en omfattande nedskärning av försvaret kan undvikas?

Vidare har Gunnar Björk i en annan interpellation ställt följande frågor:

1. Vilka förändringar av försvarsbeslutets innehåll kommer försvarsministern att förordas med anledning av ÖB:s, efter försvarsbeslutet, lämnade planer?
2. Anser försvarsministern att det är tillfredsställande att försvarsplaneringen sker så att riksdagen fattar beslut på sifferunderlag som är 1,5 år gammalt?

3. Hur ser försvarsministern på det faktum att riksdagen fattar ett femårigt beslut som inte ens står sig i tre veckor?
4. På vilket sätt kan ökad insyn ske i försvarsmaterielupphandlingen?
5. När kommer de politiska partierna att få delta i förberedelsen för "1989 års Försvarsbeslut mindre"?

Sverige har ett bra militärt försvar. Med 1987 års försvarsbeslut finns goda förutsättningar för att det blir än bättre. Den militära utgiftsramen tilldelades ett reall ekonomiskt tillskott om 6,2 miljarder. Planeringsramen för femårsperioden 1987-1992 är därmed ca 125 miljarder.

Vad avser säkerheten i planeringen framhöll jag i försvarsbeslutspropositionen följande:

"Denna osäkerhet som enligt min mening måste anses betydande kan påverka möjligheterna att genomföra den planerade verksamheten under försvarsbeslutsperioden. Enligt min mening kan denna osäkerhet medföra att statsmakternas ställningstagande till krigsorganisationens långsiktiga utveckling kan behöva förändras under den aktuella perioden. Omplaneringar bl. a. i form av reducerad respektive senarelagd materielanskaffning kan bli nödvändiga. Jag avser att särskilt följa denna fråga under försvarsbeslutsperioden och återkomma till regeringen med förslag till åtgärder för att öka säkerheten i planeringen."

Jag har inte uppfattat att något riksdagsparti i försvarsbeslutet gjorde en annan bedömning av säkerheten i planeringen.

Det är dock enligt min bestämda mening oacceptabelt att säkerheten i planeringen är så låg att överbefälhavaren, endast några månader efter det att riksdagen fattat beslut om försvarets fortsatta utveckling, hemställer om regeringens tillstånd att få reducera repetitionsutbildningen. Säkerheten i planeringen måste förbättras. Härvid har överbefälhavaren ett stort ansvar. Jag vill också anmäla att det inom regeringskansliet pågår ett arbete för att förbättra säkerheten i försvarets planering. Jag återkommer till frågan om säkerheten i planeringen i min anmälan till kommande budgetproposition.

Inställd repetitionsutbildning innebär en för berörda krigsförband försämrad användbarhet. I detta kan sägas ligga ett åtminstone kortsiktigt försvarspolitiskt risktagande. Mot denna bakgrund är det viktigt att reduktionen läggs på operativt sett lägre prioriterade förband. Jag har därför noga följt upp vilka förband som inte kan genomföra planlagd repetitionsutbildning. Helt inställda repetitionsövningar inom armén får därför drabba i huvudsak de förband som enligt överbefälhavaren blir föremål för överväganden i samband med den utredning om arméns utveckling som överbefälhavaren, på regeringens uppdrag, nu genomför.

1987 års försvarsbeslut innehöll ett stort antal materiella förstärkningar. Dessa förstärkningar ligger nu i allt väsentligt i planerna. Låt mig ta några exempel på materiell förnyelse.

För *arméns* del gäller bl. a. följande:

Pansarvärnsfunktionen förstärks genom en omfattande materielanskaffning.

Mörkerluftvärn anskaffas och antalet luftvärnsbataljoner med medellång räckvidd utökas.

Rörligheten ökar, bl. a. genom tillförsel av flera transporthelikoptrar.

Inom *marinen* förstärks ubåtswapnet:

Antalet ubåtar utökas på 1990-talet till 14.

Yfättackförbanden vidareutvecklas, varvid ytterligare fyra kustkorvetter ersätter utgående torpedbåtar.

De rörliga kustartilleriförbanden ges ökad eldkraft med bl. a. nya lätta kustrobotar. Anskaffningen av fyra tunga kustrobotförband inleds.

Ubåtsskyddet förstärks främst avseende kvaliteten.

Flygvapnets materiella förnyelse innehåller bl. a. följande:

JA 37-systemet utrustas med ytterligare aktiva och passiva motmedel.

Förstärkningen till JAS 39 av vapen- och motmedelssystem enligt försvarsbeslutet har inplanerats.

Jaktrobotprogrammet enligt försvarsbeslutet har inplanerats.

Flygburen spaningsradar anskaffas.

Herr talman! Jag har valt att relativt utförligt redovisa de förbättringar som blev följden av 1987 års försvarsbeslut. Jag har valt att göra detta inte enbart på grund av de framställda interpellationerna, utan också för att försöka anså den relativt vildvuxna och inte till alla delar helt sakliga debatt som förs i bl. a. massmedia.

Jag vill så återgå till de konkreta frågorna:

På Carl Bildts två första frågor vill jag svara att min syn på hur repetitionsutbildning resp. ubåtsskydd skall prioriteras avser jag redovisa i min anmälan till kommande budgetproposition. Jag kan dock redan nu anmäla att jag inte avser förorda något tillskott till den i försvarsbeslutet avdelade utgiftsramen för militärt försvar.

När det gäller Karlskronavarvet har jag inte något att tillägga utöver de svar på frågor som jag såväl som chefen för industridepartementet tidigare har lämnat i kammaren.

Frågor rörande krigsmaterielexporten är föremål för beredning inom regeringskansliet. Avsikten är att lägga fram en proposition under våren 1988. Jag är därför inte beredd att i denna del kommentera försvarskommitténs förslag.

I sin femte och sista fråga talar Carl Bildt om vad som skall vara förutsättningen för det till år 1989 planerade riksdagsbeslutet. Med hänvisning till vad jag tidigare har sagt ogillar jag Carl Bildts språkbruk. Det är inte tal om något nödbeslut för att förhindra omfattande nedskärningar. Som Carl Bildt väl känner till är det primärt fråga om hur armén, inom ramen för allmän värnplikt, långsiktigt skall utvecklas så att balans råder mellan uppgifter och resurser. Häri ligger också att föreslå utbildningsförbättrande åtgärder med höjd personell kvalitet som ett viktigt mål. Jag vill därutöver inte föregripa pågående utredningsarbete med några som helst spekulationer om omfattningen av och innehållet i ett framtida förslag till riksdagen.

Jag går så över till att besvara Gunnar Björks frågor:

Jag ser inte någon anledning att, mot bakgrund av vad som hittills har framkommit i överbefälhavarens programplan, föreslå riksdagen en förändring av försvarsbeslutets innehåll. Vissa senareläggningar och reduktioner i förhållande till tidigare planer ser jag inte som en förändring. Försvarsbeslutets prioriteringar ligger således fast.

Den fråga Gunnar Björk ställt om sifferunderlag som är ett och ett halvt år gammalt är inte helt tydlig. Möjligen gäller Gunnar Björks tveksamhet det förhållandet att försvarsbeslutet grundats på ett prisläge för februari 1986. För egen del kan jag konstatera att detta är en för försvarsbeslut gängse metod. Därutöver vill jag tillägga att jag tycker att det är en styrka att planera i fasta och kända prislägen, som därefter i genomförandet uppdateras enligt den faktiska prisutvecklingen. Härigenom minskar behovet av prognoser eller spekulationer om framtida prisutveckling.

Gunnar Björks fråga om försvarsbeslut som står sig i tre veckor har jag väl egentligen redan besvarat. Men för att undvika några som helst missförstånd vill jag än en gång deklarerat att försvarsbeslutets prioriteringar och mål ligger fast.

När det gäller ökad insyn i försvarsmaterielupphandlingen utgår jag ifrån att Gunnar Björk med sin fråga menar vilka olika system som avses utvecklas eller anskaffas. Om den allmänna information som redan nu lämnas i sådana frågor upplevs som otillräcklig är jag självfallet beredd att diskutera förbättringar. För närvarande har jag emellertid inte uppfattat några konkreta förslag till förändring.

När det slutligen gäller frågan om hur arbetet inför riksdagens beslut om försvaret år 1989 skall bedrivas anser jag att det ännu är för tidigt att lägga fast någon arbetsmetodik. För närvarande har jag uppfattat det så att försvarsskottet ser som sin uppgift att följa, och därmed få insyn i, pågående arbete. Jag återkommer vid ett senare tillfälle till de närmare planerna för beredningen av förslag med anledning av pågående utredningsarbete. Liksom tidigare kommer regeringen att eftersträva en så bred uppslutning som möjligt bakom de beslut som erfordras.

Avslutningsvis vill jag säga att sedan riksdagen avdelat nästan 125 miljarder kronor för försvarsbeslutsperioden, ligger det nu makt uppå regeringen och ansvariga myndigheter att utnyttja dessa medel på bästa sätt enligt riksdagens intentioner. Häri ligger att med kraft driva det fortsatta planeringsarbetet så att försvarsbeslutets mål uppnås så tidigt som möjligt.

Anf. 11 CARL BILDT (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för svaret.

I riksdagsdebatten inför försvarsbeslutet den 1 juni i år sade jag: "Med de ekonomiska ramar som nu läggs fast kommer den utredningen under 1989 att tvinga fram ett miniförsvarsbeslut med neddragningar av främst arméns freds- och krigsorganisation."

Det som inträffat sedan dess är att denna sanning blivit uppenbar för fler. ÖB:s bara några veckor efter riksdagsbeslutet redovisade programplan, liksom det material i anslutning till den s. k. Försvarsmaktsutredning 88 som presenterats visar den försvarskris som nu tornar upp sig.

ÖB har redovisat att han nu tvingas att ställa in repetitionsövningarna för en mycket stor del av armén och för delar av marinen och flygvapnet. Det är allvarligt. Ett värnpliktsförsvar som inte övas förlorar sin styrka.

ÖB har också redovisat att takten i den materiella förnyelsen av försvaret blir klart lägre än vad försvarskommittén räknade med genom att resurserna för materielutveckling är otillräckliga. Detta är inte mindre allvarligt. Ett

försvaret som inte moderniseras i takt med omvärldens utveckling försvagas.

ÖB har vidare redovisat att vi står inför en akut kris inom delar av försvarsindustrin. Tydligast är detta i dag kanske i fråga om Karlskronavarvet. Även detta är allvarligt. Utan en stark försvarsindustri kan vi inte ge vårt försvaret en svensk profil och tvingas till ett dyrt utlandsberoende.

Jag hade hoppats att försvarsministerns svar i dag skulle ha inneburit en öppning för en möjlighet att reparera åtminstone vissa av dessa brister genom ökade resurser. Jag tänker då speciellt på repövningarna. Men i stället stänger regeringen den dörren. Försvarsministerns nej uppfattar jag som kategoriskt formulerat. Regeringen godtar därmed en utveckling som underminerar just de delar av detta försvarsbeslut som socialdemokraterna själva lagt sådan vikt vid, nämligen att se till att det försvaret vi faktiskt har också skall fungera.

Jag beklagar detta. Hade regeringen varit beredd till en litet mer flexibel inställning, tror jag att man hade kunnat räkna med hjälp här i riksdagen.

Likaså beklagar jag regeringens kategoriskt negativa inställning när det gäller Karlskronavarvet. Det handlar om att vår långsiktiga försvarsberedskap äventyras.

Statsrådets svar ger över huvud taget ett intryck av att han tror att allting är bra med försvaret om man undantar vissa brister i planeringen.

Men den bilden är i grunden felaktig. Så gott som vart och ett av de materielobjekt han räknar upp kommer nu att drabbas av nedskärningar. Sanningen är att vi befinner oss på väg in i en försvarskris som inte kan undgå att få säkerhetspolitiska konsekvenser.

I underlaget till det som jag – trots statsrådets missnöje – kallat nödförsvarsbeslutet 1989 talas nu om mycket betydande nedskärningar. Främst gäller detta nu armén.

För det första skall de sex brigader som på grund av 1970-talets försvarsnedskärningar inte kunde moderniseras fullt ut nu helt skäras bort.

För det andra skall moderniserade anfallsbrigader nu skäras bort. Det talas om att skära bort upp till fem brigader, dvs. en fjärdedel av det vi har kvar.

För det tredje skall lokalförsvarsförbanden skäras ned ordentligt. Här talas om nedskärningar med cirka en tredjedel.

Tillsammans innebär detta en mycket kraftig nedskärning av den svenska armén. Brigaderna riskerar att gå från 26 till 15, samtidigt som lokalförsvaret tunnas ut.

Att detta får konsekvenser är uppenbart. Det kommer att vara omöjligt att hävda att vi kan försvara de viktigare delarna av vårt land på samma sätt som i dag.

Men problemen rör inte enbart armén.

Inom marinen försenas nu utbyggnaden av ubåtsskyddet. Chefen för marinen har konstaterat att "en uppbyggnad i enlighet med statsmaktens beslut blir inte möjlig inom nuvarande ekonomiska ramar". Det är allvarligt.

Även luftförsvaret påverkas. Den viktiga basutbyggnaden förskjuts. Stridsledningssystemets modernisering skärs nu ned. Robotprogrammet har fördröjats. Motmedel för JAS har senarelagts. Den flygande radarn försenas nu.

Detta är fakta. Försvarsministern må ha ambitionen att, som han säger,

"ansa debatten", men hans ambition att "ansa" verkligheten genom faktiska insatser förefaller långt mindre.

Det är en svag försvarspolitik, med allvarliga risker för en ytterligare försvagning av vårt försvar som träder fram i Roine Carlssons svar.

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 12 GUNNAR BJÖRK (c):

Herr talman! Jag vill tacka försvarsministern för svaret.

Bakgrunden till frågan var att riksdagen i början av juni fattade beslut om förslaget till säkerhets- och försvarspolitiskt program avseende åren 1987–1992. Förslaget till inriktning av säkerhetspolitiken kunde, som tidigare, antas här i riksdagen i enighet mellan de politiska partierna. Från centerns sida hälsar vi det med tillfredsställelse. För Sveriges roll som alliansfritt land är det av stor betydelse.

På vissa grundläggande områden innebär den uppgörelse som träffats mellan folkpartiet och socialdemokraterna vissa försämringar för totalförsvaret under de närmaste åren. På ett par punkter fanns det ordentliga trenderbrott.

Det första trenderbrottet var att försvaret i fortsättningen planeras endast för förutsättningen att ett krig i Europa pågår ett antal månader. Man planerar nu totalförsvaret för en ökad trolig import vid avspärning, och det leder till en situation där samhällets sårbarhet blir allt större.

Det andra trenderbrottet var att man för första gången på lång tid tog pengar som var avsedda för de civila delarna av totalförsvaret och gav till de militära delarna – en helt onödig operation.

För de civila delarna av försvaret innebär beslutet en mycket stor besvikelse. Det förslag som fick majoritet innebär en mycket kraftig besparing på de civila delarna i förhållande till behoven och de myndighetsplaner som fanns.

Anmärkningsvärt var det fullständiga ointresset för en fortsatt kraftig satsning på skyddsrummbyggnad, vilket 1982 års försvarsbeslut innebär. Dessutom fanns ett ointresse att satsa på lager för insatsvaror, tekoprodukter, livsmedel, m. m. Vi kan inte längre garantera att stockholmarna under en lågvarig avspärning får vare sig de skyddsrumspatser som behövs eller mat eller ordentligt med transporter. Ingen skulle väl tidigare ha trott att en socialdemokratisk regering skulle gå så hårt fram mot skyddsrummbyggnaden. Kanske var det ett villkor för uppgörelsen.

När försvarsbeslutet togs i riksdagen varnade jag för att det inte skulle kunna hålla vad det lovade. Bara tre veckor senare meddelade överbefälhavaren att repetitionsutbildningarna reducerats mycket kraftigt, att den materiella förnyelsen skulle bli långsammare än 1984 och att försvarsindustrin inom stora områden kommer att få avsevärda problem.

Tre veckor efter riksdagens försvarsbeslut meddelade alltså överbefälhavaren att riksdagsbeslutet inte skulle gå att fullfölja – detta bl. a. med tanke på att försvarsuppgörelsen som folkpartiet och socialdemokraterna hade slutit gav en annan inriktning än den som man tidigare hade planerat för.

Försvarsbeslutet fattades också med utgångspunkt i gamla priser – och jag tycker att man bör se över om det är vettigt att prisuppgifterna är ett och ett halvt år gamla!

Så till själva svaret, som jag tackar för. Det är riktigt att det redan i propositionen sades att det fanns en viss osäkerhet i planeringen. Den osäkerheten rådde dock inte i riksdagsdebatten som vi hade här i kammaren. Majoriteten – bestående av de partier som hade slutit sig samman i frågan – var mycket säker på vad pengarna skulle räcka till. När nu försvarsministern erkänner att det är oacceptabelt med den osäkerhet som vi har i planeringen är det ett bra besked av honom.

Repetitionsövningarna är ett bra exempel på att vi skulle ha haft ökad handlingsfrihet om anslagen hade varit högre till repetitionsutbildningar. Hade riksdagen anslagit 100 milj. kr. ytterligare, som centern föreslagit, hade vi haft större handlingsfrihet. I massmediedebatten efter beslutet har anförts att även centerns och moderaternas förslag skulle ha medfört en del av de bekymmer som det föreliggande beslutet innebär. Det är inte alls säkert, och dessutom skulle de ökade ramar som vårt förslag innebär ha medfört en större handlingsberedskap.

Försvarsministern läste upp en lista på saker som har beslutats, men den är inte ett dugg imponerande. Det hade varit mer intressant om försvarsministern hade räknat upp det som vi tyvärr inte fick plats med och vilka försämringar som redan nu har kunnat siktas på de områdena. Det står t. ex. inte ett dugg om att vi inte fick möjligheter att anslå pengar till snabbare och bättre insatser i södra Östersjön, exempelvis genom en ökad placering av Viggenförband på Gotland, som centern föreslog.

På det civila totalförsvarets område säger försvarsministern inte ett dugg om den kraftiga försämring av skyddsrumbyggande som beslutet innebär – i förhållande till tidigare inriktning. Invånare i de tio större städerna får inte skyddsrum såsom det tidigare var tänkt. Stockholmarna får inte de satsningar som var avsedda.

Försvarsministern tar upp frågan om vildvuxna och osakliga debatter i massmedia. Det vore intressant att få en redogörelse för vad försvarsministern menar. Kanske beror det på försvarsministern att debatterna blir sådana – därför att han inte deltar ordentligt i den offentliga debatten. Man kan inte tita ihjäl försvarspolitiken, och jag anser att försvarsministern har ett ansvar på detta område.

Jag vill slutligen ställa en fråga när det gäller hanteringen av vissa spörsmål inför det försvarsbeslut som vi skall fatta 1989: Varför kan inte försvarsministern ge ett klart besked om hur dessa mycket viktiga och genomgripande frågor skall hanteras de närmaste åren?

Vi kan ta exempel som visar att andra organisationsutredningar har jobbat i både tio år och mer för att vi skall kunna hantera de här frågorna ordentligt. ÖB lägger nu fram ett förslag för regeringen den 1 oktober, och sedan skall det komma en proposition bara några månader därefter. Vi kräver från centern att regeringen tillsätter en parlamentarisk utredning på detta område. Jag hoppas att försvarsministern ger besked om det här i dag.

Anf. 13 BENGT WESTERBERG (fp):

Herr talman! De interpellationer av Carl Bildt och Gunnar Björk rörande försvarspolitiken som nu besvarats av försvarsministern ger mig anledning att något utveckla folkpartiets syn på vårens försvarsbeslut och dess genomförande.

Försvarsministern har redan givit flera exempel på de förstärkningar som ingår i försvarsbeslutet. Beslutet innebar som bekant att ramen för det militära försvaret höjdes med i dagens prisnivå ca 900 milj. kr. omedelbart i periodens början. Den höjs dessutom successivt för att, fortfarande räknat i dagens penningvärde, mot slutet av perioden överstiga den tidigare nivån med 1 800 milj. kr.

I synen på ekonomin för det militära försvaret förelåg det i våras god överensstämmelse mellan å ena sidan socialdemokraterna och folkpartiet och å andra sidan centern. För innevarande budgetår låg centerns ram mindre än 100 milj. kr. över försvarsbeslutet.

Mot den bakgrunden ter sig Gunnar Björks försök att skylla de nu uppdagade medelsbristerna i försvaret på utgiftsramen i försvarsuppgörelsen mellan folkpartiet och socialdemokraterna som minst sagt konstruerat. Faktum är att bristerna skulle ha tätt sig än större om centerns förslag hade gått igenom.

De extra pengar som centern ville anslå skulle ju i första hand ha använts för att köpa några Viggensflygplan. Vi kan med stor säkerhet hävda att den föreslagna medelsramen var klart otillräcklig. Skulle centerns förslag ha gått igenom hade alltså ytterligare objekt fått flyttas framåt i tiden.

Moderaternas ram låg något högre, men samma problem skulle ha drabbat dem. Den högre ramen var ju inte avsedd för att täcka de fördyringar som nu redovisas av överbefälhavaren utan för att bl. a. köpa fler kustkorvetter och Viggensflygplan. Det antyds också av Carl Bildt i hans interpellation. Dessutom hade fördyringar av dessa tillägsobjekt, vilket i dag ter sig mycket sannolikt, knuffat ut andra materielobjekt ur ramen.

Jag har noterat att Carl Bildt beskriver försvarsbeslutets ambitioner så, att de kom att begränsas till "att vidmakthålla det försvar som vi i dag har genom vissa moderniseringar".

En kurositet i sammanhanget är att om 2,5 miljarder av moderaternas ram tas i anspråk för att täcka de brister som överbefälhavaren nu redovisar, kommer moderaterna ner till exakt den ambitionsnivå som försvarsbeslutet i våras angav, dvs. 6,2 miljarder kronor.

Det ger en antydning om hur orimligt det är att beskriva en skillnad på 2,5 miljarder i en budget på 125 miljarder, som den marginal som avgör om våra säkerhetspolitiska möjligheter gentemot omvärlden försvagas eller förstärks.

Nej, det allvarligaste med det besked som överbefälhavaren har lämnat är att vi – och det gäller oss alla i denna kammare – nu kan konstatera att vi i våras tvingades fatta beslut på delvis felaktiga grunder. Alla inser att underlaget förändras under en hel försvarsperiod om fem år, men, som också försvarsministern framhåller, det är otillfredsställande med nya besked efter bara några veckor.

Vi står nu alla inför ett dilemma. Å ena sidan måste vi för att hävda vår

trovärdighet utåt se till att intentionerna i 1987 års försvarsbeslut uppnås. Å andra sidan kan vi inte skriva ut nya checkar så fort försvaret upptäcker planeringsbrister eller industrin höjer priserna på sina leveranser. Jag utgår ifrån att det heller inte är Carl Bildts eller Gunnar Björks mening.

Mot den här bakgrunden är det, enligt min uppfattning, nödvändigt att ÖB får i uppdrag att i nästa programplan redovisa hur intentionerna i försvarsbeslutet kan förverkligas. Huvudalternativet måste vara att det skall ske inom given budgetram, även om vi naturligtvis i dag inte kan utesluta att det kan bli nödvändigt med något medelstillskott.

När det begärda underlaget föreligger är folkpartiet för sin del berett att ingående granska hur försvarsbeslutet skall förverkligas. Den grundläggande inställning som vi formulerade inför försvarsbeslutet och fick gehör för står vi fast vid. Det innebär emellertid inte att vi här och nu är beredda att skriva ut en check in blanco på räkningar som vi ännu inte har sett. Den riktiga tidpunkten för ett ställningstagande är sedan nästa programplan tagits fram. Till dess ligger lagt kort.

Det finns särskild anledning att i anslutning till nästa programplan göra en samlad bedömning. Hösten 1988 föreligger resultatet av en del utredningar som initierades under arbetet i försvarskommittén och som hålls samman av den nye överbefälhavaren under samlingsbenämningen Försvarsmaktutredning 88. Bl. a. skall den resultera i förslag kring arméns struktur och försvarets ledningsfrågor. Ett sådant delbeslut inom ramen för försvarsbeslutet förutsattes redan vid riksdagsbehandlingen i våras.

Den ytterligare information om tillståndet i armén som sedan dess framkommit gör det än tydligare att detta delbeslut är nödvändigt. Vi har från folkpartiets sida länge varit pådrivande när det gällt en reform av armén i riktning mot ökad differentiering och en mindre men effektivare krigsorganisation. Utvecklingen har givit oss rätt.

Herr talman! Jag har i ett brev till statsministern framfört folkpartiets synpunkter på läget efter försvarsbeslutet och ÖB:s programplan. Låt mig till sist bara få fråga försvarsministern om regeringen är beredd att tillmötesgå vårt önskemål genom att ge ÖB i uppdrag att redovisa olika vägar att uppnå försvarsbeslutets intentioner.

Anf. 14 Försvarsminister ROINE CARLSSON:

Herr talman! Ser man tillbaka på tidigare försvarsbeslut, så kan man konstatera att problemet med överintäckning inte på något sätt är ett nytt fenomen under solen. Under de borgerliga åren, då Carl Bildts parti hade ett starkt inflytande över försvarspolitiken, inträffade precis samma saker. Efter beslutet 1977 – för övrigt det enda försvarsbeslut under de senaste 30 åren som Carl Bildts parti haft något avgörande inflytande över – kom överbefälhavaren med följande beska kommentar: "En omfattande omplanering måste göras i jämförelse med underlaget för 1977 års försvarsbeslut. De senaste årens kostnadsutveckling inom ledning och förbandsverksamhet, materiel och underhåll och byggnadsverksamhet har medfört att utrymmet för bl. a. materielanskaffning har minskat kraftigt."

Efter det uttalandet av överbefälhavaren borde man naturligtvis ha förväntat sig att Carl Bildts parti, med utgångspunkt i den attityd han visar

här i dag, skulle ha tillfört överbefälhavaren mer pengar, så att de ursprungliga planerna kunde förverkligas. Så blev icke fallet. I stället kan den minnesgode erinra sig att 1977/78 var det år då regeringen höll inne pengar från försvarsramarna, eftersom försvaret ansågs överkompenserat. Jag kritiserar inte i sak den dåvarande regeringen och dess moderate försvarsminister. Jag bara konstaterar att det är en sak att i oppositionsställning få fabricera önskelistor om allt man vill satsa på inom det militära försvaret, och en helt annan sak att i regeringsställning behöva ta ansvar och finansiera dessa önskelistor.

Då kan man fråga sig om Carl Bildt lärt sig något av gångna misstag. Har Carl Bildt lärt sig utforma förslag som är rimliga och som inte skapar nya brister? Svaret är nej. Om man granskar Carl Bildts alternativ, så finner man att de förslag som moderaterna förde fram – och uppenbarligen ännu inte reviderat – som resultat skulle ge betydligt större brister än de som ÖB redovisar i sin programplan.

För att stärka jaktflyget ökade Carl Bildt anslaget inför försvarsbeslutet med 1,4 miljarder. För denna summa kan moderaterna i sin propaganda köpa en division JA 37. Sanningen är att skall det målet uppnås, fattas det för Carl Bildt ett belopp i storleksordningen 1–2 miljarder.

Det var också Carl Bildts förhoppning att hans påslag till ytattackfunktioner, 400 milj. kr., skulle räcka till två korvetter. Det gör det inte. Minst det dubbla skulle behövas.

Resultatet blir därför att om Carl Bildts förslag hade gått igenom, skulle den av överbefälhavaren redovisade bristen ha uppgått till ett betydligt större belopp.

Vad tänker nu Carl Bildt göra åt detta? Finns det någon konsekvens i moderaternas partimotion om försvaret, bör den innehålla en ramökning. Adderar man den av ÖB redovisade bristen till Carl Bildts brist för marinen och flygväpnet, så kommer man till ett belopp i storleksordningen 7–8 miljarder. Jag ser med stort intresse fram mot det inre arbete som nu skall starta inom moderata samlingspartiet, och jag skall noga läsa hur Carl Bildt finansierar sin ökning.

Sedan observerade jag att Carl Bildt citerade chefens för marinen synpunkter. Jag vill bara hänvisa Carl Bildt till överbefälhavarens bedömning av chefens för marinen synpunkter.

Herr talman! Till Gunnar Björk vill jag säga att den översyn av skyddsrumbyggandet som försvarskommittén beställde har påbörjats.

Först skall ÖB och ÖCB göra en översyn av de regionala risk- och målanalyserna. Sedan skall räddningsverket redovisa en samlad syn på befolkningens behov av skydd i krig, ett skydd som är anpassat till de olika risker som man kommer fram till. Detta arbete skall vara slutfört under nästa kalenderår. Inriktningen går ut på att vi skall få bra skyddsrum på rätt plats. Syftet är också att det skall bli en effektivare användning av skattemedlen. Detta är en ambition som Gunnar Björk säkert delar nu när han i sin nya roll som finanspolitiker skall ta ett visst ansvar för rikets affärer.

Herr talman! Jag ber att i nästa omgång få återkomma till Bengt Westerbergs frågor.

Anf. 15 GUNNAR BJÖRK (c):

Herr talman! Jag vill tacka försvarsministern för välgångsönskningarna.

Försvarsministern tog upp frågan om överintäckningar. Det är ju riktigt att det tidigare fanns en hel del överintäckningar i ramarna, vilket delvis hade att göra med prisregleringssystemet. Systemet innebar att det i slutet av femårsperioden fanns behov av att ha en del försvarsmaterielbeställningar liggande. Detta var ett av skälen till att man gjorde på detta sätt.

Vad försvarsministern sade om utvecklingen beträffande skyddsrummen var ingen nyhet. Redan 1982 års försvarsbeslut innebar ju att det skulle göras en översyn. Att översynen inte har kommit till stånd beror ju på försvarsdepartementets svaga initiativförmåga på den punkten. Det hela hade kunnat vara klart redan nu – i stället för att vänta på riksdagens ställningstagande, så att försvarsministern skall komma sig för att utreda skyddsrumbygget. Så det tycker jag är ganska svagt.

Sedan till talet om önskelistor. Jag skulle nog, försvarsministern, vilja rekommendera litet större försiktighet när det gäller önskelistor, eftersom socialdemokraterna före 1982 års val framhöll att alla värnpliktiga skulle få 30 kr. per dag, om det blev en socialdemokratisk regering. Det har nu förflutit ett antal år utan att de värnpliktiga fått den ersättningen. I dag borde ersättningen egentligen vara 40 kr. Så man får kanske fundera på överintäckandet av löften. Fortfarande tycker jag att socialdemokraternas inställning till skyddsrumfrågorna är en politisk skandal. Socialdemokraterna har helt lämnat de tidigare ståndpunkterna i frågan.

Beträffande försvarsmaterielhanteringen vill jag framhålla att vad försvarsministern sade är positivt. Ett sätt vore att beordra FMV:s styrelse att intressera sig litet mer för materielfrågorna. Kanske borde militärledningens rådgivande nämnd hantera saken, kanske borde försvarsutskottet få mer information. Jag tycker emellertid att det finns möjligheter att arbeta vidare på detta område. Jag ser fram mot detta, eftersom det ändå verkar finnas ett positivt intresse.

Fortfarande saknar jag konkreta besked om hur man skall hantera försvarsbeslutet 1989. Tidigare försvarsbeslut förbereddes ju fyra till fem år i förväg. Nu vill man alltså inte ens ett och ett halvt år i förväg ta ställning till hur saken skall hanteras. Det tycker jag är litet svagt.

Bengt Westerberg är välkommen att försvara uppgörelsen. Jag konstaterar beträffande den enighet som han talade om att en sådan enighet ju fanns tidigare mellan folkpartiet och centern. Det förra försvarsbeslutet byggde ju på mittenpartiernas ställningstaganden. Vad Bengt Westerberg sade om Viggen var inte korrekt. Han sade bl. a. att centerns förslag skulle ha frestat på. Bengt Westerberg kan inte ha läst hela tabellen. Längst ned i tabellen kan man nämligen se att centern inte hade med bombkapseln. Därför skulle det ha blivit en utjämning. I Gotlandstalet var Bengt Westerberg inne på att man borde satsa på 35 Draken. När det gällde andrahandsyrkandet ställde vi då upp på folkpartiets gamla önskemål. Då vek sig plötsligt folkpartiet och intog en ny åsikt i denna fråga. Det finns anledning att komma ihåg detta.

Fortfarande tycker jag att de sifferuppgifter som Bengt Westerberg lämnade inte inger något förtroende i den här debatten.

Anf. 16 CARL BILDT (m):

Herr talman! Det är uppenbart att herrar Carlsson och Westerberg tror att man kan lösa försvarets problem genom att skälla på mig. Om de kan det, så ställer jag gärna upp, men tyvärr tror jag inte att problemen är fullt så ytliga. Det var inte min avsikt att under denna debatt söka sak med folkpartiet. Jag har inte någon anledning att strö ytterligare salt i de sår som redan är öppna, och jag tänker inte göra det heller.

Låt mig sedan till Roine Carlsson, försvarsministern – som dock är den politiskt ansvarige för ett försvar där flygvapnet och marinen har halverats under tio år och där armén står inför närmast en halvering av sina kvalificerade förband – säga att jag hade väntat mig att han i sitt anförande skulle säga något i sak om vad han tycker om detta. Det enda man får reda på av Roine Carlsson är att han tycker illa om Carl Bildt. Det må vara intressant, men det är inte speciellt relevant när det gäller försvarets framtid. Roine Carlsson har ett politiskt ansvar som statsråd att ta initiativ, att visa riktningar och att göra någonting. Nu inställs repetitionsövningar för halva armén, och Roine Carlsson sitter stilla och säger inget annat än att han tycker illa om Carl Bildt. Man hotar att reducera antalet anfallsbrigader på ett sätt som kommer att äventyra trovärdigheten i svensk säkerhetspolitik, och Roine Carlsson har ingenting att säga om detta. Så kryper han bakom vad som inträffade på 1970-talet. Låt mig bara säga följande, och Roine Carlsson kan säkert få nya lappar att läsa upp om det: Försvarsbeslutet 1977 förde bl. a. ett problem med sig, nämligen att det blev för mycket pengar, och vi fick möjlighet att bygga upp bl. a. en transportflygorganisation som inte var förutsatt.

Låt mig sedan bara läsa upp vad överbefälhavaren har skrivit till regeringen och som jag utgår från att även försvarsministern har läst. ÖB skriver följande: En konsekvens är nu att förmågan nedgår ytterligare att gardera invasionshot i flera riktningar. Vid ett angrepp på vårt land riskerar vi i ökad utsträckning att komma i efterhand och få svårighet att genomföra en kontrollerad och uthållig försvarsoperation. Den omedelbara krigsdugligheten nedgår ytterligare hos en stor del av den svenska försvarsorganisationen.

Detta är Roine Carlssons försvarspolitikens konsekvenser. Tror Roine Carlsson att han kan klara av dessa problem genom att bara skälla på mig, var så god, men jag tror tyvärr inte att det hjälper.

Anf. 17 BENGT WESTERBERG (fp):

Herr talman! Inte heller jag har försökt att inleda någon debatt med Carl Bildt, men vad jag har reagerat mot är att både Carl Bildt och Gunnar Björk har givit ett intryck av att de brister i försvaret som nu har uppdagats har någonting med det beslut som fattades i riksdagen i våras att göra. Låt oss då konstatera att ÖB nu redovisar en brist på 2,4 miljarder kronor. Med exakt samma redovisningssätt skulle man, om centerns alternativ hade vunnit i riksdagen i våras, ha redovisat en brist på 2,3 miljarder kronor, och med moderaternas alternativ 2,1 miljarder kronor. Detta visar att skillnaderna i detta avscende mellan de tre alternativen är utomordentligt små och att de problem som vi står inför hade vi stått inför under alla omständigheter. Det har alltså ingenting med vårens försvarsbeslut att göra.

Frågan är vad vi gör i ett sådant läge. Jag erkänner nämligen att detta är ett problem. Jag tror inte att Gunnar Björk och Carl Bildt är beredda att omedelbart skriva ut checkar och att bara ge ÖB de pengar som han säger sig behöva för att fylla igen hålen. Om ni är beredda att göra det, tycker jag att ni klart skall deklarerat detta och helst också tala om varifrån ni skall ta pengarna. Vår uppfattning är att vi måste få ett bättre beslutsunderlag innan vi har möjlighet att avgöra vilka åtgärder i form av rationaliseringar, besparingar, kompletterande nedskärningar eller eventuellt medeltillskott som kan behövas för att förverkliga intentionerna i vårens försvarsbeslut.

Enligt folkpartiets uppfattning är det nödvändigt, när vi nu ser över krigsorganisationen och speciellt arméns organisation, att vi har beredskap att ersätta numerär med kvalitet. Det har visat sig under de utredningar som nu är på gång, åtminstone att döma av det som har nått ut till allmänheten, att det är för låg kvalitet på den svenska armén. Vi måste förstärka dess kvalitet. När överbefälhavaren och arméchefen talar om att minska antalet brigader, som Carl Bildt redovisade, från 26 till 15 är syftet med den åtgärden just att få resurser för att förstärka kvaliteten hos de 15 brigaderna. Om man inte är beredd att göra dessa nedskärningar, måste motsvarande resurser tas fram på annat sätt, om man inte är beredd att säga att dagens kvalitet är nog. Men beträffande de resurser som frigörs genom nedskärningen från 26 till 15 brigader, om det nu blir av, handlar det om mångmiljardbelopp, kanske 5–10 miljarder som skall kunna användas för att förstärka kvaliteten hos de återstående 15 brigaderna.

När jag då går tillbaka till vårens försvarsbeslut och ser på hur alternativen då såg ut, kan jag konstatera att det inte var 5–10 miljarder kronor som t. ex. moderaterna och centern var beredda att tillskjuta för att öka kvaliteten inom armén. I moderaternas fall handlade det om en miljard mer än i försvarsbeslutet och i centerns fall om mindre än en miljard. Det innebär att det alternativ som man kan ha fått intryck av är moderaternas, möjligen centerns, nämligen att ha kvar alla brigader, inte existerar med de planeringsramar som de bägge partierna har redovisat för nästa period. Det skulle i stället krävas betydligt större ramar än de som diskuterades i våras.

Jag utgår från att både moderaterna och centern är beredda att göra sådan omprioritering inom försvaret att vi minskar numerären och satsar på kvaliteten enligt de intentioner som folkpartiet länge har redovisat. För övrigt ser jag fram emot Roine Carlssons svar på min fråga.

Anf. 18 Försvarsminister ROINE CARLSSON:

Herr talman! Bengt Westerberg aktualiserar frågan om att överbefälhavaren i sin nästa programplan skall redovisa ett underlag med bedömningar av kostnaderna för att förverkliga intentionerna i årets försvarsbeslut. Jag delar självfallet Bengt Westerbergs uppfattning att intentionerna i försvarsbeslutet skall förverkligas. Jag menar dock att ett uppdrag som enbart inriktas på kostnadsökningar är behäftat med en rad problem. Resultatet av ett sådant uppdrag kan bli att vi medverkar till fördyringar.

Bengt Westerberg erinrade om brevet till Ingvar Carlsson. Med utgångspunkt i detta vill jag säga några ord.

Vi vet redan att skolverversionen av JAS-flygplanet kostar många hundra

miljoner utöver tidigare planer. Jag är därför av den uppfattningen att vi skall ge överbefälhavaren i uppdrag, inte att än en gång ange detta, utan att redovisa hur utbildningssystemet för piloter till JAS/Gripen på ett acceptabelt sätt kan utformas inom givna ekonomiska ramar.

Ett annat exempel som Bengt Westerberg tar upp är fördyringar inom ubåtsprogrammet som ÖB har anmält. Inte heller denna fördyring är acceptabel. ÖB måste därför i den kommande planeringen redovisa alternativ som inom angivna ramar kan uppfylla försvarsbeslutets intentioner.

Den reducering av främst arméns repetitionsutbildning som Bengt Westerberg tar upp skall, som jag tidigare har sagt, ses i sammanhang med nu pågående utredningar rörande arméns framtida utformning. Underlag för den långsiktiga inriktningen av repetitionsutbildningen kommer att redovisas av överbefälhavaren under 1988. Det kan rent av vara oekonomiskt att genomföra repetitionsutbildning av förband som kanske skall utgå. Exemplet visar – jag tror att Bengt Westerberg kan dela min uppfattning – att vi inte löser problemet genom att be ÖB att passivt redovisa kostnadsfördyringarna.

Regeringen kommer därför att i sina kommande anvisningar ge ÖB i uppdrag att redovisa alternativa lösningar för att uppnå försvarsbeslutets intentioner. Jag kan inte utesluta att ÖB därvid kan komma att redovisa ökade medelsbehov, men en utgångspunkt för egen del är alltjämt att den militära utgiftsramen, såsom den fastställdes av riksdagen i 1987 års försvarsbeslut, ligger fast.

Till Gunnar Björk och centern finns det inte så mycket att säga. Man kan bara konstatera att centern hade en önskelista som ligger mellan riksdagsmajoritetens, och moderaternas men att centern inte hade avsatt tillräckligt med pengar. För försvarsbeslutsperiodens första år har centern t. o. m. föreslagit en summa som med 120 milj. kr. understiger anslaget enligt riksdagens beslut. Det är då, herr talman, rätt intressant att ta del av Gunnar Björks synpunkter på värnpliktsförmånerna. Jag tycker att Gunnar Björk skall vara litet försiktig när han talar om möjligheterna att förbättra de värnpliktigas förmåner.

Till Carl Bildt vill jag säga: En försvarsminister skall också ha litet is i magen. Han skall inte rusa fram i panikartad checkskriftsambition. Det var intressant att ta del av Carl Bildts kommentar när han citerade ÖB, men det var inte detta som jag frågade efter. Det gällde i stället överbefälhavarens kommentar till citatet från chefen för marinen som Carl Bildt åberopade tidigare.

Jag vill också återkomma till Carl Bildts beskrivning av det regeringsuppdrag som överbefälhavaren har fått. Jag gör det därför att Carl Bildt tidigare inte har gjort en korrekt beskrivning av sakhållandena. Det problem som försvarskommittén och sedan regeringen haft att söka en lösning på gäller arméns långsiktiga utveckling. På ett tidigt stadium stod det klart att armén inte till försvarskommittén kunde leverera ett underlag till och förslag om förändringar av arméns utbildningssystem och ledningsorganisation. När det sedan under försvarskommitténs arbete blev klart att arméns sifferunderlag hade förändrats flera gånger, såg regeringen ingen annan möjlighet än att lyfta ut hela frågan om armén från försvarsbeslutet och skicka tillbaka

problemet till överbefälhavaren för nytt begrundande. Det skedde redan i mars förra året.

Det är alltså inte överbefälhavaren som har tillsatt någon utredning, som Carl Bildt påstod. Överbefälhavaren genomför ett uppdrag som regeringen har gett honom, och detta uppdrag skall redovisas för regeringen om ungefär ett år. Det skall inte handla om nivåer utan om hur problemen skall lösas inom rådande ramar.

För de delar av den offentliga sektorn som inte är utsatta för konkurrens är det regeringens och riksdagens uppgift att se till att krav på rationaliseringar och effektivitet tillgodoses. I det arbetet har både regeringen och riksdagens försvarspolitiker en viktig uppgift. Det gäller också Carl Bildt, även om den rollen kanske inte passar Carl Bildts partitaktiska syften.

Anf. 19 GUNNAR BJÖRK (c):

Herr talman! Det är intressant med den här öppna debatten mellan paktpartierna och den fråga som Bengt Westerberg ställer om brevet till statsministern. Det är synd att man inte har så förtroendefulla kontakter att man kan få svar på sina brev.

Beträffande den siffra som centerpartiet enligt Roine Carlsson möjligtvis skulle ha beräknat felaktigt, vill jag säga att vi har haft samma experter som Roine Carlsson. Vi sitter i så fall i samma båt.

Det är intressant att det från folkpartiets sida i den här debatten inte sägs ett ord om de civila delarna av försvaret. Inte ett ord om tekoindustrins framtid, insatsvaror till livsmedelsindustrin, transportfrågor, skyddsrum osv. Sådana frågor existerar tydligen inte i detta sammanhang, vilket jag beklagar. När det t. ex. gäller tekoindustrins framtid har det tidigare förts en stor debatt. Men den försöker man nu helt och hållet tiga sig igenom.

Jag vill återkomma till frågan om Draken, Bengt Westerberg. Vi försökte alltså att få igenom folkpartiets förslag. Men då hade folkpartiet ändrat sig, jag vet inte för vilken gång i ordningen när det gäller detta försvarsbeslut.

Försvarsministern säger att det förs en vildvuxen, osaklig debatt i massmedia. Det vore intressant att få några exempel. Jag vidhåller att det som leder till att debatten enligt försvarsministerns uppfattning inte förs på det sätt som han har tänkt sig kanske kan vara att försvarsministern själv ligger lågt i den allmänna debatten och inte är beredd att slåss för sitt revir – att slåss för de försvarsanställda, som anstränger sig för att göra ett bra jobb.

Jag skulle vilja avsluta med att säga att vi under denna debatt inte har fått några som helst svar på de frågor som vi har ställt beträffande den enligt min uppfattning kanske viktigaste frågan, nämligen frågan om hur arbetet skall gå vidare. Är det meningen, försvarsministern, att folkpartiet och socialdemokraterna själva skall hantera utredningen om ett försvarsbeslut som verkar bli mer genomgripande än tidigare försvarsutredningar, åtminstone dem som har gjorts under min levnad? Är det meningen att man skall sitta i slutna rum och på tjänstemannanivå inom försvarsmakten diskutera dessa frågor? Eller är det möjligt att det även här skall kunna föras en öppen diskussion, vilket krävs för att vi skall få ett så bra försvar som möjligt?

Anf. 20 CARL BILDT (m):

Herr talman! Jag tror att det vore bra för det svenska försvarets och för den svenska säkerhetspolitikens framtid om de här "dubbeldrabanterna" Westerberg och Carlsson måhända också i den offentliga debatten ägnade litet större uppmärksamhet åt sin egen försvarspolitik än att bara kritisera andras.

Vi har två typer av problem som vi brottas med i dag. Dels är det de kortsiktiga, dels de långsiktiga. De kortsiktiga problemen har framför allt att göra med reputibildningen. I det sammanhanget förvånar mig faktiskt det lättsinne med vilket Roine Carlsson som försvarsminister och möjligen också Bengt Westerberg, även om han inte har varit tydlig på den punkten, accepterat att vi under lång tid inte övar nästan halva vår armé. Detta är det kortsiktiga problemet. Sedan är det det långsiktiga problemet, och det är ett politiskt skapat problem. Detta har nämligen att göra med den långsiktiga inriktning som försvaret gavs i den tioårspakt som de facto ingicks mellan dessa två partier i januari i år. Denna tioårsinriktning innebar att man bäddade för försvarskrisen. Det visste vi då, vilket vi även framhöll. Det redovisades av ÖB, och det går faktiskt att läsa i försvarskommitténs betänkande, i dess reservationer och särskilda yttranden. Det går inte att säga att man inte visste någonting eller att man inte hade en aning om detta. Vi hade nämligen visshet, för i november 1986 redovisade ÖB inför regering och försvarskommitté en reviderad programplan. Där fanns nästan alla fördyringar som nu orsakar de kortsiktiga problemen. Och där fanns hela beskrivningen av vad som skulle hända på lång sikt.

Det enda som möjligtvis har inträffat är att den försvarskris som vi då visste skulle komma har kommit litet snabbare än vad vi kunde förutse. Men å andra sidan tror jag att vi ännu inte har sett hela dess vidd.

Sedan säger Roine Carlsson att det är regeringen som med anledning av försvarskommitténs betänkande har gett ÖB i uppdrag att utreda allt detta. Ja, att ÖB fick i uppdrag att utreda är alldeles rätt – att utreda arméns lednings- och utbildningsorganisation. Men ÖB har tvingats att vidga uppdraget till att omfatta en försvarsmaktsutredning, som de facto nu förbereder den mest genomgripande armé- och härförändringen sedan 1942, som innebär så vittgående nedskärningar att det inte blir möjligt att hävda att vi upprätthåller ett starkt försvar av varje del av landet, som innebär att delar av svensk försvarsindustri läggs ned och som innebär att vi tvingas acceptera försvagningar också av luftförsvaret och ubåtskyddet.

Detta kan bara pareras genom ökade resurser – hur stora och när får vi se, men ökade resurser måste till. Det sade jag i juni. Det säger jag i dag. Och det kommer jag att fortsätta att säga. Jag tror inte att det finns någon som säger emot, oavsett vad det står på de lappar som Roine Carlsson läser upp.

Anf. 21 BENGT WESTERBERG (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka Roine Carlsson för svaret. Jag tycker att det var ett bra svar som jag fick på min fråga. Det innebär, såvitt jag förstår, att överbefälhavaren kommer att få regeringens uppdrag att redovisa alternativ för hur intentionerna i försvarsbeslutet skall förverkligas. Det var precis den synpunkten jag framförde i mitt brev till statsministern. Än en gång alltså ett tack för ett svar som jag tycker är fullt tillfredsställande.

Får jag så till Gunnar Björk säga att det låter på Gunnar Björk som om det var fantastiskt stora skillnader mellan alternativen. Med centerpartiets alternativ kommer i stort sett hela Sverige från norr till söder att bebyggas med skyddsrum. Men när man genomför försvarsbeslutet blir det inga skyddsrum någonstans. Så låter det. Men om man tittar på vad det faktiskt handlar om, kan man konstatera att vi i våras var överens om att minska investeringsramarna för skyddsrumbygget. Medan socialdemokraterna och folkpartiet ville dra ner ramarna per år med 150 milj. kr. ville Gunnar Björk och hans parti dra ner dem med 130 milj. kr. Anslaget under innevarande budgetår ligger på 450 miljoner. Gunnar Björk ville ha 470 miljoner. Ingen skall inbilla mig att denna skillnad på 20 miljoner, dvs. några få procent på hela anslaget, skulle avgöra om Sverige faktiskt kan ha en tillräcklig skyddsrumberedskap eller inte.

Gunnar Björk talar också om Drakenflygplanen, och jag vill då säga att trots att det förslag som jag förde fram i mitt tal i Visby då egentligen inte rönt förståelse från något håll, så genomför överbefälhavaren nu efter riksdagsbeslutet i våras faktiskt det förslag som folkpartiet förde fram. Det tycker jag är utomordentligt glädjande.

Jag vill upprepa att det inte finns någon anledning för någon av oss att ta lätt på de bekymmer som försvaret har. Det är alldeles uppenbart att det innebär stora bekymmer, när man upptäcker att det finns brister i försvaret på över 2 miljarder kronor. Men samtidigt vore det orimligt – jag har förstått att även Gunnar Björk och Carl Bildt tycker det – att bara ställa ut checkar till försvaret, så fort man där redovisar brister. Ingen är beredd att göra det. Ingen har begärt det. Ingen har talat om varifrån de pengarna i så fall skulle tas. Jag tolkar det så, att vi faktiskt är överens om att det rimliga tillvägagångssättet nu är att begära av överbefälhavaren att han tar fram det underlag som behövs för att vi skall kunna bedöma hur 1987 års försvarsbeslut skall kunna genomföras. När vi fått det underlaget skall vi också avgöra om det går att omprioritera och rationalisera, eller om det till äventyrs kommer att behövas ytterligare medel.

Anf. 22 OLLE GÖRANSSON (s):

Herr talman! Gunnar Björk har vid flera tillfällen under denna debatt ställt frågor som gör mig litet förvånad. Det är framför allt frågorna om hur det fortsatta arbetet när det gäller arméns framtid och befolkningsskyddet skall gå till och hur det skall bli möjligt.

Det är inte mer än några veckor sedan Gunnar Björk lämnade försvarsutskottet. Han bör därför sedan den tiden kunna komma ihåg att vi faktiskt redan har börjat få en insyn i det arbete som såväl ÖCB som överbefälhavaren bedriver i dessa frågor.

Hela denna kammare ställde sig för resten bakom detta när utskottet i våras behandlade totalförsvarspropositionen. Vi sade då att det är viktigt att hela försvarsutskottet får en fortlöpande insyn i och kan medverka i det fortsatta arbetet när det gäller en ny arméstruktur och när det gäller befolkningsskyddsbygget i framtiden.

Det är mycket förvånande, som jag ser det, att Gunnar Björk inte kommer ihåg att detta arbete redan har börjat i utskottet och att det redan har gett resultat.

Jag är helt övertygad om att vi under den långa vår vi har framför oss kommer att få möjligheter till ytterligare information, innan vi skall fatta ett slutgiltigt beslut i fråga om skyddsrum och arméns framtid.

Andre vice talmannen anmälde att Gunnar Björk anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare inlägg.

Anf. 23 Förvarminister ROINE CARLSSON:

Herr talman! Det har – framför allt från Carl Bildts sida – frågats om anledningen till uppdragen till överbefälhavaren. Anledningen är att vi skall få en bättre armé inom rimliga kostnadsramar. Vi ger inte utredningsuppdrag för att överbefälhavaren skulle sakna arbete. Den utvidgning ÖB har gjort är egentligen en fördjupad granskning av det s. k. huvudprogram 5. Så är det med den utvidgningen. Jag skall gärna ge Carl Bildt en kopia av regeringens direktiv.

Jag kan försäkra att jag inte känner något lättsinne inför de inställda repetitionsövningarna.

Herr talman! Låt mig sluta med att förklara att jag känner mig djupt rörd över Carl Bildts speciella omsorg om att jag läser innantill ifrån lappar.

Överläggningen var härmed avslutad.

5 § Svar på interpellation 1987/88:80 om arbetsmarknadsverkets verksamhetsinriktning

Anf. 24 Arbetsmarknadsminister INGELA THALÉN:

Herr talman! Alexander Chrisopoulos har frågat mig om jag är beredd att vidta några åtgärder i syfte att påverka AMS verksamhet till förmån för de arbetssökande med anledning av en rapport av två forskare vid Arbetslivscentrum.

Ända sedan början av 1970-talet har arbetsförmedlingen setts över och modifierats. Förändringarna har gällt både organisation och arbetsmetoder. En naturlig utgångspunkt har varit att förbättra servicen till svaga grupper på arbetsmarknaden. Samtidigt har kontakten med arbetsgivarna och servicen till dem förbättrats.

Bättre kontakter mellan arbetsgivare och arbetsförmedling leder till en rad fördelar. Förmedlingen kan bättre överblicka rekryteringsbehoven hos enskilda arbetsgivare. Förmedlingen kan också få en realistisk bild av den yrkeskompetens som efterfrågas. Kontinuerliga och förtroendefulla kontakter kan också leda till bättre möjligheter att placera t. ex. handikappade. Utan goda kontakter med arbetsgivarna skulle arbetsförmedlingen ha större svårigheter att effektivt hjälpa de svaga grupperna på arbetsmarknaden.

Det är mot denna bakgrund som man skall se arbetsförmedlingens nuvarande sätt att arbeta. Ett sådant arbets sätt bör också innebära att arbetsförmedlingen kan ge de svaga grupperna på arbetsmarknaden bästa möjliga stöd. Arbetsgivare som upplever att de får en god och snabb service från arbetsförmedlingens sida blir sannolikt mer mottagliga för förmedling-

ens argument för att anställa t. ex. handikappade. En bra arbetsförmedling bör med andra ord göra arbetsgivarna mer benägna att lita till förmedlingens bedömning av en sökandes möjligheter och förutsättningar för att klara ett arbete.

Det nya sättet att arbeta kan enligt min mening verksamt bidra till att förbättra arbetsmarknadens funktionssätt. Resurser kan då frigöras för att snabbare uppnå de fördelningspolitiska och sociala mål som vi inte får ge avkall på. Frigjorda resurser kan sedan användas för de svaga grupperna på arbetsmarknaden. Möjligheterna för ungdomarna att komma ut på arbetsmarknaden kan då också förbättras. Härigenom blir de svaga gruppernas intressen tillvaratagna. Liksom hittills skall arbetsförmedlingen naturligtvis utnyttja olika arbetsmarknadspolitiska åtgärder som ett stöd för dem som har de största svårigheterna.

Detta mer aktiva och utåtriktade arbetssätt ställer naturligtvis stora krav på arbetsförmedlingens personal. Ett led i denna nya inriktning är därför att förstärka den direkta förmedlingsservicen. Detta sker bl. a. genom en omfördelning av personalresurser från central och regional administration. Betydande förstärkningar har kunnat åstadkommas på detta sätt. Ett kraftigt tillskott för att underlätta för förmedlingen har också beslutats av statsmakterna. Fr. o. m. innevarande budgetår tillförs arbetsförmedlingen 250 nya tjänster. Även i andra avseenden pågår en upprustning av arbetsförmedlingen i syfte att skapa en effektivare service åt både arbets sökande och arbetsgivare. En snabb utbyggnad sker nu av det datoriserade platsförmedlingssystemet. Detta beräknas vara fullt utbyggt inom några få år.

Sammanfattningsvis vill jag säga att den nya inriktningen av verksamheten har ökat förutsättningarna för att vi effektivt och varaktigt skall kunna hjälpa dem på arbetsmarknaden som bäst behöver det.

Anf. 25 ALEXANDER CHRISOPOULOS (vpk):

Herr talman! Jag tackar arbetsmarknadsministern för svaret – eller för hennes försök till svar – som visar att arbetsmarknadsministern inte tänker ta någon som helst hänsyn till den kritik mot AMS verksamhet som har framförts dels i nämnda rapport av de två forskarna vid Arbetslivscentrum, dels från vänsterpartiet kommunisterna.

Vad arbetsmarknadsministern gör i sitt svar är att hon mera beskriver olika förhoppningar eller ett önsketänkande än verkligheten på arbetsmarknaden – som, tyvärr, ter sig helt annorlunda jämfört med den arbetsmarknad som arbetsmarknadsministern hoppas på.

I dag har vi en arbetsmarknadspolitik som kännetecknas av en extrem företagsanpassning i direkt motsättning till exempelvis de regionalpolitiska utjämningssträvandena, därför att den bygger på och underlättar individens omställning och rörlighet. När en arbetsförmedlare från glesbygden läser på sin dataskärm att det finns en tjänst i Göteborg, en överhettad region, ja, då skickas arbets sökande till Göteborg. På så sätt, dvs. genom att anpassa sig till industrins krav, motarbetar man en regional utjämning.

Vidare har vi i dag en arbetsmarknadspolitik, som är extremt näringslivs- anpassad och som nästan enbart inriktar sig på att i samarbete med företagen tillgodose företagens allt större krav på en speciell sorts arbetskraft, medan

de svaga grupperna – invandrare, kvinnor och handikappade – prioriteras bort i hanteringen.

I Göteborg har vi något som liknar en arbetsförmedling typ City Akuten. Denna arbetsförmedling är placerad mitt i centrala stan och är delvis finansierad av Volvo och Saab-Scania, som inte har som målsättning att hjälpa de arbetssökande utan att skaffa den arbetskraft som Volvo med sina speciella krav har behov av. Här måste man ta hänsyn till att av alla dem som söker jobb på Volvo "kasseras" tre av fyra, trots att Volvo har en extremt hög omsättning på sina många olika arbetsplatser.

Arbetsmarknadsministern tror att arbetsgivare som upplever att de får en bra och snabb service från arbetsförmedlingen, sannolikt skall bli mera mottagliga för förmedlingens argument att anställa handikappade. De två forskarna som har undersökt situationen har utifrån vittnesmål från olika arbetsförmedlare kommit fram till följande slutsats:

"Företagen/arbetsgivarna tenderar samtidigt att ta ett allt mindre ansvar för den allt svårare situationen både inom förmedlingen och på arbetsmarknaden. Enligt förmedlingspersonalen intar numera företagen/arbetsgivarna ofta en alltmer avvisande hållning till att anställa människor, som på olika sätt avviker från en norm, som något tillspetsat kan anges vara 'svensk vit man i produktiv ålder (25–35 år) med lång arbetslivserfarenhet'."

Arbetsmarknadsministern kan naturligtvis ha sina förhoppningar. Men det som är intressant och som är verklighet i dag är det faktum att vi har en arbetsmarknadspolitik, som har som enda uppgift och allt överskuggande mål det tillväxtpolitiska målet. Det målet kommer i direkt motsättning till den av statsmakterna och arbetsmarknadsministern ofta uttalade fördelningpolitiska och sociala hänsynen, som i sin tur skall vara innehållet i arbetsmarknadspolitikens verksamhet.

I dag har vi en utbildningsverksamhet på arbetsmarknaden som sysslar med att sälja skräddarsydda utbildningar till olika företag. Följaktligen vill företagen inte ens se åt invandrarkvinnorna eller de handikappade. Det kanske är därför som påbyggnads-SFI som AMU skulle bedriva inte fungerar alls.

Får jag fråga arbetsmarknadsministern angående den arbetssökande som får en smal skräddarsydd företagsutbildning, vad han har för chans eller möjlighet att bli något annat här i livet. Vad har han för möjlighet att få ett annat jobb när han vill byta eller över huvud taget för möjlighet att kunna hävda sig på arbetsmarknaden i fortsättningen? Var har AMS vackra mål tagit vägen om att arbetsmarknadsutbildningen som en del av det allmänna skolväsendet skall ge en bred och allsidig utbildning och verka för att utjämna utbildningsklyftorna och på så sätt bidra till jämlikhet och social utjämning?

Arbetsmarknadsministern kan från talarstolen upprepa att AMS fortfarande arbetar för de sociala och fördelningpolitiska målen. Men de fraserna ekar mer och mer i sin tomhet och betraktas av fler och fler som hån.

Anf. 26 Arbetsmarknadsminister INGELA THALÉN:

Herr talman! Rapporten är inte publicerad. Den är granskad av Arbetslivscentrums professorskollegium, som enhälligt har rekommenderat att den inte skall publiceras. Däremot görs andra utvärderingar inom arbetsmark-

nadsverket, bl. a. en av Nic Granström och Roger Henning som kommer att handla om arbetsmarknadsverket i förändring. Den rapporten är ännu inte klar.

Självfallet tar jag själv och arbetsmarknadsverkets ledning hänsyn till den kritik som förts fram mot det använda arbetssättet. Men man skall också ta till vara de positiva omdömen som förts fram. Min uppfattning är att den rapport, som här har tagits upp, oerhört ensidigt hänvisar till de kritiska synpunkterna och inte lyfter fram någon av de positiva synpunkter som också finns när det gäller arbetssätten inom arbetsförmedlingen – inte minst när det gäller hur arbetsförmedlingens personal arbetar. Alexander Chrisopoulos beskrivning av personalens sätt att arbeta på arbetsförmedlingen är utomordentligt hårdragen.

CityAkuten i Göteborg kan väl närmast jämföras med en platsbyrå, och det är inte samma sak som arbetsförmedlingens vägledningsarbete. De är kompletteringar till varandra.

Arbetsmarknadspolitiken syftar också till att vara ett stöd för den enskilde arbetssökande. Arbetsmarknadsutbildning är ett sätt att hävda arbetslinjen. Arbetsmarknadsutbildningens roll är att ge den arbetssökande möjlighet att få ett arbete, och de som söker nya kunskaper, dvs. de som vill ha någon till ett arbete, skall få en person som har rätt utbildning. Men arbetsmarknadsutbildningen är också en rättighet för den arbetssökande.

Det finns säkert skäl att framöver, och även i dag, fortsätta analys och utvärdering av arbetsmarknadsverket och arbetsförmedlingen, men i huvudsak är min grundinställning att det sätt man arbetar på i dag är till stöd även för den enskilde arbetssökande. Det är den svages möjlighet på arbetsmarknaden som arbetsförmedlingen i dag inriktas på, och det skall vara så också i fortsättningen.

Anf. 27 ALEXANDER CHRISOPOULOS (vpk):

Herr talman! Det har undgått arbetsmarknadsministern att vi i dag befinner oss i en situation där vi å ena sidan har en kronisk och långvarig arbetslöshet. Det finns personer som inte kan placeras in i produktionen och som arbetsförmedlingen gör mindre och mindre för att hjälpa. Å andra sidan har vi en ökad efterfrågan på arbetskraft av företag som har råd att välja och vraka bland den befintliga arbetskraften.

Det har undgått arbetsmarknadsministern att det faktiskt pågår en yrkesmässig segregation i samhället, som drabbar framför allt kvinnor, invandrare och handikappade. Det är en segregation som leder bort från industrijobb och över till en koncentration på serviceyrken. Denna yrkesmässiga segregation följs av en social, ekonomisk och även bostadsmässig segregation. Detta är en följd av den misslyckade och missriktade arbetsmarknadspolitik som enbart syftar till att tillfredsställa de tillväxtpolitiska målen i samhället, genom att villkorslöst ställa upp enbart på de krav som företagen ställer på arbetsmarknaden.

Från arbetsmarknadsverkets sida kommer numera krav t. o. m. på skolan. Man begär även att gymnasieutbildningen skall anpassas till de krav som industrin ställer. Sådana förslag finns redan under bearbetning. Man föreslår exempelvis att de yrkesinriktade linjerna i gymnasieskolan skall vara

Prot. 1987/88:30
24 november 1987

*Om arbetsmarknads-
verkets verksamhets-
inriktning*

företagsplacerade. Det innebär att eleverna första året skall vistas på arbetsplatsen 30 % av undervisningstiden. Nästa år skall de vistas där 40 % av tiden och tredje året – det är treåriga linjer det är fråga om – skall de vistas mer än 50 % av tiden på arbetsplatsen. Detta är ungefärliga siffror, som jag inte är alldeles säker på.

Det som dessa arbetarungdomar – för det handlar alltså om arbetarungdomar – missar genom denna företagsbaserade undervisning är i första hand den teoretiska undervisningen. Jag vill fråga arbetsmarknadsministern: Hur skall de ungdomar som får denna utbildning kunna bli något annat i sitt liv än just arbetare på Volvo eller i industrin? Om de ändrar sig, vill utveckla sig eller vill bli något annat, vad har de, med den utbildning de får, för chanser att kunna förverkliga det? Med denna inriktning, där även skolan skall förvandlas och i extrem grad anpassas till näringslivet, cementerar man de klasskillnader som finns i dag. Detta görs enbart för att gynna tillväxten för industrin.

Anf. 28 Arbetsmarknadsminister INGELA THALÉN:

Herr talman! Att gynna tillväxt behöver inte enbart vara någonting negativt – det beror naturligtvis på hur kakan delas. Ytterligare ett år i grundskoleutbildning eller gymnasieutbildning behöver inte och skall inte innebära någonting negativt – tvärtom. Det är ju också en utbildning för de unga. Sedan måste det ändå vara så att rätten och möjligheten till ett arbete genom en ökad utbildning också är arbetsmarknadsutbildningens mål.

Jag får frågan om hur man skall kunna byta om man en gång har skaffat sig en grundutbildning. Ju bättre grundutbildning man har, desto större möjligheter har man att senare i livet växla om och göra någonting annat. Där spelar arbetsmarknadsutbildningen redan nu en stor roll och kan också i fortsättningen betyda mycket därför att man via den får möjlighet att byta inriktning. Det finns också andra utbildningsvägar, men det skulle leda för långt att gå in på dessa i den här debatten. Man har i Sverige av i dag möjlighet att växla om också i vuxen ålder.

Anf. 29 ALEXANDER CHRISOPOULOS (vpk):

Herr talman! Det är självklart att målsättningen för vår verksamhet är att skaffa jobb åt folk, också åt ungdomarna, men det är en sak. Det andra är att vi med vår arbetsmarknadspolitik, vår arbetsmarknadsutbildning och vårt skolväsende enligt de målsättningar som arbetarrörelsen har skall se till att skapa den jämlika utbildning som gör det möjligt också för arbetarbarn att bli något annat än arbetare. Bortser man från den aspekten, vilket arbetsmarknadsministern tycks göra och som också den arbetsmarknadspolitiska inriktningen mot extrem näringslivsanpassning helt och hållet gör, innebär det att den nuvarande inriktningen av arbetsmarknadspolitiken cementerar och ökar klassklyftorna i Sverige.

Överläggningen var härmed avslutad.

Anf. 30 Kommunikationsminister SVEN HULTERSTRÖM:

Herr talman! På grund av att interpellanten Marianne Stålberg är förhindrad att ta emot svaret på sin interpellation i dag kan interpellationen inte besvaras inom den föreskrivna tiden av fyra veckor från det att den framställdes. Jag har överenskommit med interpellanten om att besvara interpellationen den 8 december.

Meddelande om interpellationssvar

Om bränsletransporterna i Stockholmsområdet

7 § Svar på interpellation 1987/88:90 om bränsletransporterna i Stockholmsområdet

Anf. 31 Kommunikationsminister SVEN HULTERSTRÖM:

Herr talman! Görel Bohlin har frågat mig om hur jag ser på projektet att genom en pipeline transportera jetbränsle från Värtan till Arlanda.

Möjligheterna att transportera flygbränsle från Värtan till Arlanda flygplats i rörledning har som Görel Bohlin säger aktualiserats tidigare. Tanken har då varit att utnyttja den s.k. Käppalatunneln också för bränsletransporter.

Det ligger naturligtvis fördelar i om de relativt omfattande bränsletransporter som nu görs med tankbil kan ombesörjas via en rörledning. En sådan lösning förutsätter samtidigt att samtliga berörda parter, i det här fallet luftfartsverket, flygbolagen, samtliga oljebolag och Stockholms kommun kan enas om en sådan investering. Kostnaden beräknades år 1985 till ca 50 milj. kr. Man begärde i det sammanhanget att staten skulle gå in med en garanti på motsvarande belopp för att därigenom kunna få förmånligare lånevillkor.

Med tanke på de företag som förklarat sig intresserade av projektet, anser jag att det bör finnas goda förutsättningar att få förmånliga finansiella lösningar utan engagemang från statens sida. Avgörande för rörledningsprojektet torde snarast vara lönsamheten, som i sin tur är i hög grad beroende av oljebolagens intresse för detta transportsätt.

Anf. 32 GÖREL BOHLIN (m):

Herr talman! Jag tackar kommunikationsministern för svaret, som jag uppfattar som positivt till projektet, även om man inte kan utläsa något särskilt engagemang för det ur svaret. Det är synd. Den dag det händer något – och rent statistiskt och med tanke på omständigheterna är risken stor – kommer kommunikationsministern kanske att anklagas för att inte ha engagerat sig.

Antalet olyckor med tankbilar har det senaste året varit stort, och i takt med det ökade behovet av flygfotogen ökar givetvis antalet farliga transporter, och riskerna ökar.

Den enda transportvägen till Arlanda från Stockholms hamn är E4-an, en oerhört trafikerad väg, som dessutom har en hög olyckskvot för att vara motorväg. Genom en pipeline ges en fantastisk möjlighet att minska de farliga flygfotogentransporterna, att ändra förvaringen på Arlanda och att

sänka kostnaderna för transporterna och därigenom sänka priset på flygbränsle. Jag är medveten om att det sista kanske inte omedelbart blir fallet, men på sikt borde detta betydligt bekvämare och säkrare transportsätt ändå ge också ett ekonomiskt utslag.

Det innebär givetvis stora svårigheter att åstadkomma uppslutning kring ett sådant här projekt, och det är trassligt innan alla myndigheter passerat och projektet är i gång. Det vore nog bra om departementet hjälpte till.

Om t. ex. en tankbil skulle välta på E4-an skulle det få oerhörda konsekvenser. Sannolikt skulle trafiken i båda riktningarna stoppas. Som exempel kan jag nämna den avstängning av E4-an som gjordes för några år sedan på grund av risken för explosion av gastuber. Det blev ju kaos.

Som framgår av min interpellation är bränsledepån på Arlanda ett bekymmer. Redan när den kom till protesterade brandchefen i Sigtuna kommun. Jätteburkarna med flygbränsle har efter detta vuxit i antal, och sommartid vibrerar luften av fotogenångor.

Jag har åtskilliga gånger haft ärende till flygledningsbyggnaden och tagit sats, nypandes mig i näsan, för att så snabbt som möjligt passera de värsta ångorna. Det är verkligen inte en bra arbetsmiljö. Det är åtskilliga personer som liksom jag behöver nypa sig i näsan vid passerandet av ångmolnet; de kan dessutom bli tvungna att göra det flera gånger dagligen. En flyttning av depån är en viktig arbetsmiljöförbättrande åtgärd.

Om en olycka skulle hända vid depån eller i samband med transporterna inne på flygplatsen, skulle det omedelbart slå ut hjärtat av Arlanda flygplats, flygtrafikledningen. Den tjocka, svarta rök som utvecklas förstör de känsliga datorerna. Eld och hetta förstör resten. En explosion eller brand innebär också att de människor som befinner sig i flygledningsbyggnaden offras. Så nära ligger depån.

Uppåt 40 tankbilar per dag rör sig nu inne på flygplatsområdet och kommer dit via E 4-an. 40 tankbilar i dag betyder med den utveckling flyget har sannolikt 60 tankbilar om några år.

En förutsättning för att projektet skall komma i gång kan vara att man får en statlig garanti. Lossläppande av investeringsfondspengar kan också bidra till att få i gång projektet. Jag är inte någon vän av statliga finansieringsengagemang, om det kan undvikas, men när det gäller så angelägna säkerhetsfrågor kan man tänka sig det, tycker jag. Dessutom får ju staten in skattemedel från flygbränslet med ett par hundra tusen kronor per dag.

För varje dag ökar riskerna för att något skall hända med transporterna av brandfarligt gods, både på E4-an och på Arlandaområdet. Diskussionerna om en eventuell pipeline från Stockholms hamn till Arlanda har pågått i flera år, men det tycks vara segt att komma till en lösning. Det måste faktiskt bli fart på projektet, som skulle lyfta bort 40–50 24-meters tankbilar från E4-an och från Arlanda. Det gäller att minska riskerna på väg och inom den statliga riksflygplatsen. Luftfartsverket är ju också intresserat av att delta i det här pipelineprojektet. Jag vill fråga kommunikationsministern: Kan jag och andra som oroar sig för de ökade riskerna i samband med brandfarliga transporter räkna med att kommunikationsministern tar tag i den här frågan?

Anf. 33 Kommunikationsminister SVEN HULTERSTRÖM:

Herr talman! Görel Bohlin och jag har inga delade meningar om de fördelar som skulle vinnas om man i stället för det nuvarande transportsättet kunde transportera flygbränslet i en pipeline. Det är klart att det skulle innebära en minskad belastning på trafiknätet här i Stockholm, och det skulle väl också innebära att en del av de risker som finns med det nuvarande transportsättet skulle elimineras. Men om riskerna när det gäller depån på Arlanda bedöms som så stora som Görel Bohlin beskrev dem skall – det vill jag för min del understryka – de myndigheter som har att bevaka säkerheten i sådana sammanhang ingripa och påkalla de förändringar som kan vara nödvändiga.

Jag vill understryka att avsaknaden av en pipeline inte får innebära att man med nuvarande transportsätt tar onödiga risker i förhållande till flygverksamheten och övrig verksamhet ute på Arlanda. Så länge ingen pipeline finns måste nuvarande transportsystem kringgärdas med sådana bestämmelser att vi kan känna oss trygga för att det inte inträffar några olyckshändelser. Det är viktigt att slå fast detta: Man får inte använda avsaknaden av pipeline som något slags ursäkt för att inte vidta de åtgärder som i övrigt är nödvändiga.

Sedan är det naturligtvis inte så, Görel Bohlin, att inte jag känner något engagemang för att ordna sådana här bättre lösningar, men det är fråga om vilken ansvarsfördelning som skall råda mellan staten, berörda kommuner och andra intressenter som kan finnas i ett sådant här projekt. Det är ändå de som är ansvariga för transportererna av oljan, de som skall nyttja den samt Stockholms kommun, som har dessa transporter inom sina gränser, som i första hand bör hitta en lösning på detta problem. Om kommunikationsdepartementet kan medverka på något annat sätt till att frågan avancerar, har jag naturligtvis ingenting emot det, men om intressenterna är ute efter statliga bidrag i någon form, måste vi naturligtvis tänka oss för noga. Det kan ju leda till motsvarande krav på annat håll, och då hamnar vi i en oklar ansvarsfördelning.

Jag menar alltså att det i första hand är de intressenter som finns – givetvis inkl. de statliga – som bör söka lösningar på detta problem. Såvitt jag kan bedöma bör det inte vara uteslutet att så kan ske inom ramen för vanlig företagsekonomisk lönsamhet.

Anf. 34 GÖREL BOHLIN (m):

Herr talman! Kommunikationsministerns svar på mina frågor är tydligare i detta inlägg vad gäller engagemanget för att lösa dessa frågor. Det är utan tvivel på det sättet att staten har ett stort ansvar, framför allt när det gäller Arlandaområdet.

Man kan undra över den placering som depån i fråga har fått på det trånga Arlandaområdet. Jag vill påminna kommunikationsministern om att flygplatschefen också är upprörd över detta och försöker hitta en ny placering av cisternerna. Men situationen är som den är nu. Och det kan också nämnas att situationen har förändrats sedan depån placerades där den ligger – 25 meter från flygledningsbyggnaden. Dels vet man i dag mer om riskerna än tidigare, dels har flygledningen utrustats med känsligare instrument än den hade när depån kom till.

Prot. 1987/88:30
24 november 1987

Om bränsletransporterna i Stockholmsområdet

Jag vill säga till kommunikationsministern att jag har varit i kontakt med en forskare med många års erfarenhet av forskning vid FOA, statens provningsanstalt och Försvarets materielverk. Jag har från honom fått uppgift om att bränslet som finns i depån och som fraktas på E4 är flygbränsle Jet A1, som är brandfarligt enligt klass 2B. Beträffande hälsovådigheterna har jag fått veta att produkten avger hälsovådliga ångor, som irriterar ögon och slemhinnor och som verkar avfettande på huden. Lungorna kan också ta skada. Detta påverkar alltså arbetsmiljön, som jag tidigare talat om.

Beträffande brand- och explosionsrisk har uppgivits att produkten är lättantändlig vid en temperatur som överstiger 40 grader, och det finns risk för elektrostatisk uppladdning, dvs. självantändning. Om temperaturen stiger till något över 40 grader och det uppstår en läcka behövs inte mycket förrän fotogenet brinner.

Det här är fruktansvärt allvarligt. Även en mindre olycka, herr kommunikationsminister, skulle innebära att flygplatsen helt enkelt skulle slås ut, eftersom flygtrafikledningen skulle skadas om det uppstår rökutveckling. Under sådana förhållanden får inte någon verksamhet bedrivas på flygplatsen vare sig enligt IATA-bestämmelserna eller enligt ICAO:bestämmelserna. Det är alltså mycket bråttom med att hitta en lösning som är mer tillfredsställande ur säkerhetssynpunkt.

Jag hoppas att kommunikationsministerns positiva inställning också skall ta sig rent praktiska uttryck och att departementet skall se litet närmare på denna fråga.

Anf. 35 Kommunikationsminister SVEN HULTERSTRÖM:

Herr talman! Med anledning av det sista som Görel Bohlin sade vill jag bara än en gång understryka att man enligt min mening inte får ta det förhållandet att andra transportlösningar diskuteras som förevändning för att ge avkall på de regler som måste finnas för hanteringen av dessa explosiva och därför ganska farliga material. De bestämmelser som gäller måste iakttagas mycket noggrant, och det skall naturligtvis ske redan i dag.

Anf. 36 GÖREL BOHLIN (m):

Herr talman! Det är en självklarhet att de bestämmelser som för närvarande reglerar transporterna på väg, och även inom Arlandaområdet, skall iakttagas. Men vad frågan gäller är om man mycket snabbt kan lyfta bort en farlig trafik från E4 och från Arlandaområdet för att undvika att någonting händer – trots de säkerhetsbestämmelser som finns och trots det ansvar som man har lagt på transportsidan. Det är bråttom. Det hände faktiskt ett mycket stort antal olyckor i somras, både här hemma och utomlands. Jag oroar mig för detta, och jag är övertygad om att också kommunikationsministern gör det.

Överläggningen var härmed avslutad.

8 § Anmäldes och bordlades
Proposition
1987/88:54 om ändring i värnpliktslagen (1941:967), m. m.

Prot. 1987/88:30
24 november 1987

Meddelande om interpellation

9 § Anmäldes och bordlades
Konstitutionsutskottets betänkande
1987/88:10 om nationaldagen som helgdag, m. m.

10 §. Meddelande om interpellation

Meddelades att följande interpellation framställts

den 23 november

1987/88:128 av *Agne Hansson* (c) till bostadsministern om reglerna för bostadslångivningen:

Bostadens utformning och dess yttre miljö är av största betydelse för den enskildes sociala situation och levnadsvillkor. Det är av stor vikt att valfriheten i boende för bl. a. de äldre och personer med olika former av handikapp kan bevaras. Det är mot denna bakgrund nödvändigt att bostadslångivningen inte förhindrar socialt angelägna boendeformer som t. ex. ålderdomshemmen. Från centerpartiets sida har vi länge krävt att ålderdomshemmen skall kunna bevaras som en bland flera möjliga boendeformer för äldre.

Under våren fattade också riksdagen med bred majoritet beslut om att statliga bostadslån skall kunna utgå till ombyggnad av ålderdomshem. Det var ett viktigt steg i syfte att skapa ekonomiska förutsättningar för att bevara ålderdomshemmen. För att särskilt markera skillnaden i förhållande till annan bostadslångivning angavs i bostadsutskottets betänkande (BoU 1986/87:15) som antogs av riksdagen att avstegen från vad som gäller som villkor för ombyggnadslån i andra sammanhang och vad som gäller som villkor för ombyggnad av ålderdomshem bör regleras i en särskild författning som endast avser ombyggnad av ålderdomshem.

För att vidare försäkra sig om att detaljföreskrifterna skall stå i överensstämmelse med riksdagens avsikt att underlätta för kommunerna att bygga om och bevara ålderdomshemmen, sägs i riksdagsbeslutet att regeringen redan i budgetpropositionen 1988 bör lämna en redogörelse för den närmare utformningen av de regler och tillämpningsföreskrifter som behövs för att genomföra en långivning med ovan angiven inriktning.

Riksdagens avsikt i detta fall tycks emellertid inte ha trängt igenom till normgivningsmyndigheten, i detta fall bostadsstyrelsen. De av styrelsen utgivna anvisningarna som trädde i kraft den 1 juli i år är fortfarande utformade på ett sätt som gör det onödigt svårt för kommunerna att genomföra ombyggnationen på avsett sätt. Enligt de nya anvisningarna avkrävs kommunerna omfattande motiveringar och skäl för avstegen från de

Prot. 1987/88:30
24 november 1987

Meddelande om frågor

normala lånereglerna. Vidare skall kommunerna göra omfattande redovisningar av ersättningsutrymmen vid avsteg.

Det är viktigt att avsikterna med riksdagsbeslutet snabbt träder i funktion så att inte fler ålderdomshem tvingas läggas ner. Det är därför angeläget att regeringens redovisning av detaljföreskrifterna i budgetpropositionen ligger väl i linje med riksdagsbeslutets anda för att inte orsaka onödig tidsutdräkt i en ny riksdagsbehandling.

Mot bakgrund härav och av vad som framgår av den hittills utgivna förordningen vill jag fråga bostadsministern:

Vilka åtgärder har regeringen vidtagit och avser regeringen vidta så att reglerna för bostadslångivningen inte förhindrar socialt angelägna boendeformer, såsom t. ex. ålderdomshemmen?

11 § Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställdes

den 23 november

1987/88:196 av *Alf Svensson* (c) till statsrådet Bengt Göransson om tidpunkt för lagförslag om förhandsgranskning av videogram:

Regeringen tillsatte 1985 en utredning för att utreda frågan om förhandsgranskning av videogram. I regeringens direktiv framgick att arbetet borde slutföras före 1986 års utgång. Enligt senare uppgifter beräknade utredaren att slutföra arbetet under 1988 – eller senare.

Enmansutredaren har nu övergått till andra uppgifter och har i och med detta lämnat sitt utredningsuppdrag. Regeringen söker av allt att döma en ny utredare.

Statsminister Ingvar Carlsson har i pressen gjort uttalanden där det framgår att det är regeringens mening att videogram skall förhandsgranskas. Kanske kan detta besked sätta fart på beslutsprocessen.

Mot denna bakgrund vill jag fråga kulturministern:

När kan riksdagen vänta ett lagförslag om förhandsgranskning av videogram?

den 24 november

1987/88:197 av *Sten Andersson* i Malmö (m) till finansministern om återinförande av mellanölet:

Efter att i stort sett ha kunnat säljas fritt förbjöds det s. k. mellanölet 1977. Orsaken var främst alkoholpolitisk. Enligt uppgift verkar dock mellanölet nu vara på väg tillbaka.

Är finansministern beredd medverka till ett återinförande av mellanölet med en beskattning avpassad till alkoholstyrkan?

1987/88:198 av *Eva Zetterberg* (vpk) till jordbruksministern om kafferostningsmetoderna:

Enligt vissa uppgifter rostas det mesta av det kaffe vi konsumerar i Sverige i avgaserna från förbränning av dieselolja. Denna rostningsmetod anses vara farlig för konsumenterna.

Mot bakgrund av ovanstående, och då denna rostningsmetod inte förefaller stå i överensstämmelse med god livsmedelshantering, vill jag fråga jordbruksministern om regeringen avser att vidta några åtgärder?

1987/88:199 av *Sten Andersson* i Malmö (m) till finansministern om Folksam finansaffärer:

Många fackförbundsmedlemmar och försäkringstagare är förmodligen upprörda över att det folkrörelseanknutna försäkringsbolaget Folksam uppmärksammats för mindre smickrande finansaffärer, detta särskilt mot bakgrund av det faktum att ledande företrädare för LO och TCO innehar tunga styrelseposter i Folksam.

Folksam administrerar en stor del av AMF-Sjuk, vilken är en kollektiv försäkring där fackföreningsmedlemmar tvingas vara med. Det borde vara viktigt att dessa personers sjukförsäkring inte äventyras genom kortsiktiga finansaffärer.

Är finansministern beredd uttala att Folksam/försäkringsbolag inte bör spekulera på osäkra finansmarknader med fackföreningsmedlemmars sjukförsäkringspremier?

1987/88:200 av *Lennart Brunander* (c) till utbildningsministern om resebidragen till studerande:

Att studera vid gymnasiet är ansträngande för eleverna. Det är också viktigt för framtiden att kunskapsinhämtandet blir så bra som möjligt. Skall eleven kunna arbeta effektivt med sina studier måste en sådan sak som resan till och från skolan fungera så, att restiden inte blir alltför lång.

Det har kommit till min kännedom att vissa gymnasieelever i Borås har en restid på fyra timmar per dag – en restid som jag anser orimligt lång. Den långa restiden beror på att man tvingas åka med buss. Hade man i stället tillåtits att åka bil hade restiden endast varit två timmar. Styrningen sker genom det resebidrag som utbetalas om man åker kollektivt men som inte utgår om man åker med egen bil. Det är naturligtvis riktigt att stimulera det kollektiva åkandet, men inte på detta sätt.

Enligt uppgift är det länstrafiken som administrerar resebidragen, och det på ett sätt som jag tycker är felaktigt. Eleven kan naturligtvis bosätta sig på studieorten, om det går att få tag på ett rum. Men det blir dyrare både för eleven och för samhället.

Mot denna bakgrund vill jag fråga utbildningsministern om han anser att det är riktigt att på detta sätt tvinga elever att ha så lång restid. Vad avser utbildningsministern göra för att få en ändring?

Prot. 1987/88:30
24 november 1987

Meddelande om frågor

Prot. 1987/88:30
24 november 1987

1987/88:201 av *Marianne Karlsson* (c) till statsrådet Bengt Göransson om extra bidrag till Vadstena-akademien:

Meddelande om frågor

Vadstena-akademien, grundad 1964, är en unik studie- och forskningsverksamhet som röner riksomfattande och internationell uppmärksamhet varje år.

Vadstena-akademien och Östergötlands län har i dag ett stort ekonomiskt ansvar för akademien. I en motion till årets riksdag föreslog jag en höjning av det statliga bidraget, men detta beviljades ej.

Nästa år firar Vadstena-akademien 25 år. Eftersom akademien betyder oerhört mycket för Vadstena och Östergötland – men lika mycket för turismen och hela vårt land – är det väsentligt att den fortsatta verksamheten kan säkras.

Allt borde vara ljust, men de ekonomiska bekymren är stora. De statliga bidragen tillsammans med andra intäkter är helt otillräckliga. Inför 1988 saknas exempelvis ca 200 000 kr. för att producera en föreställning för Gamla teatern, som TV vill sända.

Med anledning av ovanstående vill jag fråga:

Anser kulturministern verksamheten vid Vadstena-akademien vara så viktig att ett extra bidrag inför sommarens verksamhet kan påräknas?

1987/88:202 av *Marianne Karlsson* (c) till civilministern om marknadsföring av s. k. personlighetskurser:

I lagutskottets betänkande 1985/86:34 behandlas en motion som tar upp frågor som rör marknadsföring av s. k. personlighetskurser, dvs. sådana kurser som under de senaste dagarna livligt diskuterats i pressen.

Lagutskottet skriver i betänkandet:

Utskottet kan i likhet med motionärerna konstatera att utbudet och marknadsföringen av kurser av det slag som behandlas i motionen fått en ökande omfattning under senare år. Som belyses i motionen är det med hänsyn till verksamhetens inriktning på personlighets- och beteendepåverkan som inte låter sig bedöma efter strikt objektiva kriterier, ofta förenat med svårigheter att kunna ingripa mot otillbörlig marknadsföring av verksamheten. Det kan också vara så att grundlagsskyddet för tryckfriheten och religionsfriheten hindrar ett ingripande med stöd av marknadsföringslagen.

Att marknadsföringsåtgärderna på detta område likväl ifrågasätts inte så sällan framgår inte minst av det stora antal anmälningar som inkommit till konsumentverket. Enligt utskottets mening förtjänar därför marknadsföringen av de s. k. personlighetskurserna och likartad verksamhet att uppmärksammas mera än vad som hittills varit fallet. Det bör ankomma på regeringen att noga följa utvecklingen på området och vidta de åtgärder som kan visa sig vara nödvändiga. Utskottet föreslår att riksdagen ger regeringen till känna vad utskottet sålunda anfört med anledning av motion L280.

På vilket sätt har regeringen följt lagutskottet och riksdagens beslut?

Har regeringen för avsikt att ingripa i de förhållanden som råder inom exempelvis scientologikyrkan?

1987/88:203 av *Margit Gennser* (m) till kommunikationsministern om tilltron till säkerheten inom SJ:

SJ har under de senaste veckorna drabbats av en mycket svår olycka samt ett antal olyckstillbud. Både den svåra olyckan och olyckstillbudet berodde på växelfel. Allmänheten ser med berättigad oro på säkerheten inom SJ.

Avser kommunikationsministern vidta några åtgärder för att återställa tilltron till säkerheten inom SJ?

1987/88:204 av *Anders Andersson* (m) till kommunikationsministern om tågtrafiken på Mälärbanan och Bergslagspendeln:

Vid Arosmässan i Västerås lördagen den 14 november 1987 gav statsrådet Birgitta Dahl besked om att utbyggnad av såväl Mälärbanan som Bergslagspendeln var beslutad av regeringen.

Med hänsyn till annan trafikplanering som vi i Västmanland har att arbeta med vore det bra om kommunikationsminister Hulterström talar om när utbyggnaden av nämnda tågkommunikationer beräknas vara klara.

1987/88:205 av *Hugo Bergdahl* (fp) till kommunikationsministern om tågförbindelserna i Mälardalsregionen:

Enligt SJ tågplan T 88, preliminära tidtabellsförslag, avser SJ att dra in på antalet tågförbindelser för resenärer som har Stockholm som slutstation och Västerås som genomfartsstation. Detta förslag innebär bl. a. att resenärer från södra Sverige som passerar Västerås, men framför allt från orter som Arboga, Köping och Västerås, drabbas av förändringar i fråga om tågförbindelserna till och från Stockholm.

Avser regeringen att vidta några åtgärder för att dessa förslag till försämringar av viktiga tågförbindelser i Mälardalsregionen inte förverkligas?

1987/88:206 av *Margó Ingvardsson* (vpk) till socialministern om åtgärder för att främja rekryteringen av vård- och omsorgspersonal:

Regeringen har beslutat att utge en premie på 28 500 kr. till den som utbildar sig till reservofficer. Detta motiveras av rekryteringsvärdet.

Det finns även andra områden som har betydande rekryteringsvärigheter. Omstruktureringen av vården från institutionsvård till öppenvård är helt beroende av hemtjänstens möjlighet att rekrytera och behålla personal. Inom barnomsorgen är personalomsättningen för närvarande oacceptabelt hög, och detsamma gäller lågstadielärarna.

Jag frågar därför socialministern:

Har regeringen för avsikt att föreslå liknande rekryteringsbefrämjande åtgärder för vård- och omsorgspersonal som för reservofficerare?

1987/88:207 av *Jan Jennehag* (vpk) till arbetsmarknadsministern om AMU-elevernas ledighet:

Meddelande om frågor

Enligt uppgift kommer landets AMU-elever inte att få möjlighet att arbeta in s. k. klämdagar mellan jul och trettondagen. I arbetslivet i övrigt är det brukligt att så sker, om verksamheten tillåter det.

AMU-eleverna är dessutom inte anställda, de är studerande. Många har sin hemort långt från studieorten.

Vad planerar arbetsmarknadsministern göra för att AMU-eleverna skall få en sammanhängande ledighet?

1987/88:208 av *Lars Hjertén* (m) till utbildningsministern om tidpunkten för tillsättande av en folkhögskoleutredning:

Den 3 juni i år sade utbildningsministern att en utredning om folkhögskolans framtid skulle tillsättas inom kort av regeringen. Direktiven var dessutom nästan klara. Sedan dess har det gått nästan ett halvår utan att någon utredning har tillsatts. Däremot har en del landsting startat utredningar om folkhögskoleverksamheten i det egna landstinget. Olika folkrörelser vill dessutom starta egna folkhögskolor.

Vad är skälet till att utredningen ännu inte har tillsatts, och när kan vi förvänta att regeringen tillsätter en folkhögskoleutredning?

1987/88:209 av *Ingrid Hemmingsson* (m) till kommunikationsministern om följderna av förslaget om höjd bensinskatt:

På vilket sätt, anser kommunikationsministern, kommer regeringens förslag om kraftigt höjd bensinskatt att vara ett aktivt och positivt verkande medel för att utveckla det jämtländska näringslivet, turismen och de enskilda hushållens standard och välfärd?

1987/88:210 av *Anders G Högmark* (m) till kommunikationsministern om bensinskattehöjningars betydelse för regionalpolitiken:

Med vilken trovärdighet kan kommunikationsministern göra gällande att regeringens förslag om kraftiga höjningar av bensinskatten, med därtill hörande stigande kostnader för arbetsresor, godstransporter och resor till inte minst den norrländska fjällregionens turistorter, går att förena med talet om en aktiv regionalpolitik som syftar till att bl. a. utveckla den svenska glesbygden och dess många småorter?

1987/88:211 av *Margareta Hemmingsson* (s) till försvarsministern om försvarrets reseverksamhet:

Den 10 november genomfördes på initiativ av planeringsledningen hos ÖB en informationsträff om upphandlingen av resebyråtjänster åt försvaret. Underlagshandlingarna för anbudsgivningen innehåller villkor som uppenbart försvårar möjligheterna till en rationell upphandling med beaktande av kravet på god kvalitet till fördelaktigaste möjliga pris. Dessutom har RRV

funnit anledning påtala bl. a. att relationerna mellan ÖB och FRAB kan inverka på konkurrensförutsättningarna. Risk finns således att de tillgängliga resurserna inte nyttjas på bästa sätt. I förlängningen löper de värnpliktiga risk att drabbas ofördelaktigt därför att kostnaderna inte kan hållas under kontroll.

Är försvarsministern, mot bakgrund av vad som anförts, beredd att överväga åtgärder för att säkerställa en sådan ordning för upphandlingen av resor åt försvaret att de värnpliktigas intressen tillvaratas?

1987/88:212 av *Alf Svensson* (c) till bostadsministern om ansvaret för mögel- och fuktskador i småhus:

Mögelskador och fuktskador ställer till stora bekymmer för köpare av äldre småhus. Trots att köpare av sådana hus anlitat expertis vid köp och dessa inte funnit några tecken på skador har det ansetts att köparen bort se skadorna. Skadorna har således vid senare tvist inte klassats som dolda fel. Många gånger framstår det som rimligt att säljarens ansvar för mögel- och fuktskador utökas. Det kan bl. a. avse upplysningsplikt om kända skador vid försäljningstillfället.

Avser bostadsministern att genom lagreglering förtydliga ansvarsförhållandena vid handel med mögel- och fuktskadade äldre småhus?

1987/88:213 av *Alf Svensson* (c) till finansministern om handläggningen av visst indrivningsärende:

Skatte- och kronofogdemyndigheterna har många svåra uppgifter, uppgifter som ibland sätter bedömningsförmågan på svåra prov. Ett exempel som förevisar bristande känslighet är nu aktuellt.

Trubaduren och poeten Cornelis Vreeswijk har avlidit. Svenskt kulturliv har förlorat en av sina verkliga profiler. Det är väl känt att Cornelis Vreeswijk under många år hade trassliga skatteaffärer. Sedan 1986 levde Cornelis på existensminimum efter en uppgörelse med skattemyndigheterna om vilande skatteskulder.

Enligt pressuppgifter har kronofogdemyndigheten visat prov på en upprörande okänslighet genom att några få dagar efter dödsfallet kontakta Vreeswijks advokat för att driva in den vilande skatteskulden.

Avser finansministern att föreslå ytterligare regler för handläggningen av liknande situationer?

1987/88:214 av *Alf Svensson* (c) till civilministern om kommunal försöksverksamhet beträffande primärvården:

I augusti månad i år tillskrev Jönköpings läns landsting regeringen och uttalade önskemål om att Gnosjö kommun som s. k. frikommun skulle på försök få överta all primärvård. Nu, någon månad före den 1 januari 1988, då försöket skulle starta, har landstinget inte erhållit svar på sin skrivelse. När ämnar regeringen lämna sitt svar?

Prot. 1987/88:30
24 november 1987

Meddelande om frågor

1987/88:215 av *Ingbritt Irhammar* (c) till miljö- och energiministern om förbud mot giftiga tennföreningar i bottenfärger till båtar:

Forskningsresultat visar att giftiga tennföreningar i bottenfärger till båtar är skadligt för havsmiljön. Bl. a. förstörs ostronens fortplantningsförmåga och ostron dör. I England har förbud mot dessa giftiga färger införts för att skydda livet i havet.

Med anledning av detta vill jag fråga:

Är miljöministern beredd att införa ett förbud mot giftiga tennföreningar i bottenfärger till båtar i Sverige?

1987/88:216 av *Lena Öhrsvik* (s) till statsrådet Bengt Lindqvist om familjerådgivningens framtida organisation:

På många håll pågår en diskussion om familjerådgivningens framtida organisation. Osäkerhet råder bl. a. om huvudmannskapet. Riksdagen har hos regeringen begärt att man skyndsamt skall ta upp frågan om hur familjerådgivningsverksamheten skall kunna tryggas.

Med anledning av detta vill jag fråga statsrådet Lindqvist:

Hur kommer man att hantera frågan om familjerådgivningens framtid?

12 § Kammaren åtskildes kl. 17.18.

In fidem

BERTIL BJÖRNSSON

/Olof Marcusson